lationem. Isidorus *a* comparat pulchritudinem Christi cum pulchritudine faciei Joseph, tametsi mysticè interpretari videatur. Equidem non ambigo pulchritudinem eam partem quam vocat Cicero *b* dignitatem virilem, extitisse in Christo, non item quam nominat muliebrem venustatem, quæ vulgo potiùs placet. Dignitatem illam ei similem duco quam in Hippolyto describit Seneca *c*.

Quàm grata est facies, torva viriliter,
Et pondus veteris triste supercilii?
Phœbo colla licèt splendida compares,
Illum cæsariæ nescia colligi,
Perfundens humeros, ornat & integit, &c.

Item de eodem jam mortuo *d*.

Ubi vultus ille, & sicta majestas viri,
Atque habitus horrens prisca & antiqua appetens,
Morumque senium triste & aspectu grave?

Præcipit Arrianus *e*, de moderatione hac in re servanda, & qui scorporis ornatus cultusq; deceat sapientem, præstat & id Apulejus *f*, vindicans à reprehensione Philosophum formolum, docenq; vultu liberali & excellentissima forma Pythagoram fuisse. Zenonem decorosissimum, multos Philosophos ab ore honestissimos ornaverint. Quod subjungi de is, quædrare mihi videtur, mutatis paucis, in Christum de continuatione litterari laboris, quæ omnem gratiam corpore detergeret, habitudinè tenuaret, succum exforberet, colorem obliteraret, vigorem debilitaret. Christus jejunia, vigilias, orationes, peregrinationes frequenta vitita ut hac forsan de causa grandior ætate judicatus sit ab his qui dicebant *g*, *quinquaginta annos nondum habes*; quemadmodum David factus laboribus, bellis, ærumnis, habitus est *h* senior, ieq; cum *ut re in pruina* i comparavit, qui septuagenarius dumtaxat obiit. Christum ergo ut sapientissimum decuit etiam & pulchritudo, de qua dixi (licèt non lactei coloris, non flavi crinis, non insignoris staturæ, ut Cassiodoro concedimus) non solùm ut Regem Imperatoremq; cui dignitatem affert illa, ὡραῖον γέρμα δὸς ἔζειν τυραννίδος κ elicit honestum etiam amorem εὐκλεὲς, hunc q; quasi καλὸν vocat & κλεᾶ mulcet. Et Regi quidem ac Imperatori, cujus laus in primis à fortitudine, aptè pulchritudo assignatur, paulloq; post iste veluti cinctus gladii sponso Christo datur, & vincendi ratio per speciem & pulchritudinem, quoniam rapit violente, ac summa tyrannis à Socrate apud Platonem, fine satellitio regnum à Carneade vocata est: atq; hoc differunt pulchri à robustis, ut Xenophon in convivio docuit; quod istos laborare oporteat & periculis se objicere, si velint bona acquirere sicut & sapientes oratione uti: pulchrum in summo otio conficere omnia. Atqui *pulchritudo* ipsa interdum pro fortitudine roboreq; sumitur: qui sit ic genis, imbellis, fractus, deformem nominant: ut cum Herculem fortissimum *pulchri* vocabulo appellant, alioq; heroas: præterea quum toties profaniq; sacriq; scriptores *m* pulchritudini virtutem adjociant, quod & aliàs à me prius notatum est, ac eruditè etiam noster demonstrat Roa *n*, Oritur adeo receptæ hujus loquendi formulæ ratio ex eo quod ut est item antea dictum, non in linea mentis dumtaxat & colore, sed in omnium conjunctate partium pulchritudo collocatur, inq; aptè constructis & constitutis membris. Ut proinde Josephi Moïes pulchritudinem dixerit esse quasi pulchritudinem *taurio*. Hoc illud est decorum quod Tullius *p* cum virtute confulum scribit, sed mente & cogitatione distinguit: & dignum viro videri, quod viriliter, animoq; magno fiat & consentaneum sit homines excellentiæ. Quod de Mariæ tradunt graves Auctores pulchritudine, conciliatricem castitatis fuisse, ut Ambr. *q*, Thomas *r*, Bonaventura, Gabriel *s* Gerson *u*, Major *x*, Carthusianus *y*, Alensis *z*. Titelmanus *a*, & alii, multo proculdubio convenit magis ipsius filii pulchritudini. Armatam Palladem pulcherrimam fingebant, & Dianam feratum venatricem quam æmulatam Ælianus *b* scribit Atalantam, quæ cum singulari venustate complebat casto quodam horrore aspicientes. Ceterum concedi etiam potest, pulchritudinem istam de Christo dici tamquam passo, & rubrum illud vestimentum ac stolam gestante, quæ rapuit Angelos ipsos in admirationem *c*, ut scil. in re quæ adeo videtur fœda ac deformis, tanta niteſceret pulchritudo decorque.

Hinc porro inferamus virtutis quanta habenda ratio sit, sine qua fallax gratia vanaq; pulchritudo *d* corporis quæ frequentiùs, ut ait Ambr. *e*, in vitium, quàm deformitas trahit. Hortatur etiam Nazianzenus *f* ut animæ pulchritudo corporis pulchritudini splendore respondeat: & qui deformis est, ea parte quæ in aspectum cadit ea studeat parte formosus esse ac elegans quæ oculos externos fugit: non absimilis rosæ, quæ in bacca nec florida nec odore grata, floret ipsa in se, & suavi odore fragrat, quia *speciosus forma præ filiis hominum*; nec tempus quidem ullum externis inspiciendis concedit, nimirum ad interiorem hominem contemplandum spectatoris oculos convertens. Pulchros quoq; corpore Socrates non ipse licèt item pulcher, forum peragrans, quærebat ad instituendum, de animi inde indole faciens judicium *g*. Hoc erat etiam Plato, *h* votum. *O dii date mihi, ut sim pulcher in his quæ sunt intrinsecus; extrinsecus autem quæcumque sint mihi amica iis quæ sunt intrinsecus*. Certè meritò Diog. formosum admodum ad olescentem turpia fabulantem coercuit, *Non te pudet ex eburnea vagina plumbeum gladium exerere?* Maximus *i* autem Tyrius, qud pulchrum sit, negat existosum quid aut lubricum aut flagitiosum efficere, aut quemquam ad infortunium ducere aut calamitatem deducere, aut in pœnitentiam desinere. Quæris pulchritudinem, inquit Augustinus*, bonam rem quæris. Sed quare quæris pulchritudinem ò anima? ut amet te sponsus tuus; etenim displices ei fœda. Illa autem qualis est *speciosus forma præ filiis hominum*. Oculari vis fœda pulchrum, sed non attendis quia tu iniquitatibus plena es & ceteris vis ei placere? non potes, quamdiu deformis es. Quid facies ut pulchra fis? Prius displiceat deformitas tua, & tunc ab illo ipso cui vis placere, pulchra mereberis pulchritudinem. Paullo, ad pulchritudinem istam, & potissimùm Christi, attendenti, videbantur, inquit Basilius, cetera omnia ut *detrimentum & stercora* k: Iscimus verò quosdam vultum elegantem illicem alienæ libidinis ipsomet stercore illeviſſe, ne facerent animæ pulchritudinis jacturam.

Præ filiis hominum.) Hebr. אדם *adam* appellativè & collectivè, de qua Phrasi dictum aliquoties, & ostensum, non semper malè sonare, sicut hic sanè sonat benè, quum fiat comparatio in quadam perfectione inter Christum & alios homines. Ideo autem ejusmodi comparatio fit, & non cum Angelis, inquit Augustinus. Ruffinus & alii, ut intelligeretur eum hominem esse. Sic facta comparatio in rebus ejusdem generis, & magis etiam notis. Comprehendit comparatio omnes homines nullo dempto, non eos dumtaxat, etsi hos præsertim, qui homines sive viri habiti sunt, hoc est, egregii, ut quum de eodem dicitur Christo quòd Rex regum sit, *dominus; dominantium* l, & *electus ex m millibus*. Hebr. vexillatus, ideſt, cinctus copiosis exercitibus, aut superior illis. Minùs autem Cajetani probabilis opinio in ista comparatione Adamum ex cludi, qui nempe, omnium hominum parens est, non filius hominum. *Filius hominis* dici Adam potest, phrasi scripturæ, ut idem significat quod *homo*: & ubi agitur de aliqua perfectione Christi, in qua conferatur cum aliis, nullus excipi debet quo non perfectior dicatur Christus. Unde non placet quod ait Chryſ. non loqui Psalmum per comparationem, sed significari pulchritudinem hanc esse aliam ab ea quæ est aliorum. Nam quamvis non sit comparativum, sed positivum nomen: tamen, præpositio מן *præ* מן *min*, secum involvit comparationem. Apud Isaiam *n* extat *sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus, & inter filios hominum*. Sed Hebr. hoc modo, *sic obstupuerint super te multi, quia sic aspectus ejus deformior fuerit quam ullius viri, quum tamen forma ejus plus quàm filiorum hominum*. Notum picturæ illud artificium quo eadem tabula diverso situ constituta, nunc pulchram nunc exhibet deformem imaginem. Ita Christus crucifixus *Gentibus stultitia, Judæis scandalum vocatis* ex utriusq; *virtus Dei & sapientia* o. Legit Cyprianus *p* *super filios hominum*: Tertullianus *q*, *citra*: Aquila, *à filis*: Symmachus, *propter*. Idem valent omnia, nisi quod meliùs dixiſlet Tertullianus, *ultra*. Comparari locus iſte cum loco cantici *r* potest, *qualis est dilectus*

tuus ex dilecto, ideſt plus quàm alius quivis dilectus. Græcè τί *quid*.

Diffusa est gratia in labiis tuis.) Hieron. *a*, *effusa est*, necnon Tertullian. *b* & Cyprianus *c*. Alius apud Chryſostomum ἀνάχυσιν *refusa est*. Tuccius *d*, ἀνάπτυξε, *infixa est*. Sed non recedendum ei fuit adeo facilè, ut loleat ab omnibus aliis. Chald. *datus est spiritus prophetiæ in labiis tuis*. *Gratia in labiis* universè significat loquendi gratiam & dexteritatem, quæ vocatur *e* alibi *lingua eruditionis*: & Eccleſiastes *f* ait, quòd *verba sapientis, gratia*: & Paulus *g*, *quod dent gratiam audientibus*. Fortaſſis Paraphraſtes prophetiam ſumpſit genetaliter pro ſcientia viq; res obſcuras interpretandi, quæ pertinet ad gratiam ſermonis, quam *h* Paulus vocat interpretationem poſt donum linguarum, ut Thomas *i* docet: ſed & prophetia videtur apud Hebræos eo loco fuiſſe, quo apud Perſas magia, philoſophia apud Græcos, nunc apud nos Theologia. Prius docui quàm Chriſtus, vel adverſariorum teſtimonio, facundia excelleret; *nec sic umquam ut ille locutus esset homo*, utpote *potens in opere & sermone* k, & *loquens tamquam potestatem habens* l, & *verba vitæ æternæ habens* m. Illius labia dicuntur *favus distillans* n, *liliaq; distillantia myrrham* o. Sic enim ſuavis erat ſermo, ut pœnitentiæ mortificationiſq; noſtræ ac ſuæ crucis & mortis faceret mentionem. *In labiis* hujus *regis divinatio* p, quæ aliis quoq; locis *gratia labiorum* nominatur *q* & propter eam, hoc eſt, qui ea ſit præditus, *habiturus amicum regem* dicitur *r*. Gratiam iſtam ſermonis paſſim explicant de efficacia doctrinæ, atq; miraculorum, quæ ſolo verbo Chriſtus operabatur: & orationis, qua perſuadebat quum volebat, & à Patre ſemper audiebatur, ac exaudiebatur: & ſuavisſimorum tum monitorum tum promiſſorum: ita ut ſic per illum *gratia facta* ſit, & *veritas* non promiſſa tantùm ac præſignificata. Decet maximè Regem atq; Imperatorem, præterea magiſtratum quemvis Eccleſiaſt. & politicum, eloquentia, & in dicendo lepos; ut Plutarchus probat *s*, & cultos à regibus illis qui ſe fatos Jove gloriabantur, non Jovem dumtaxat conſilii præſidem, bellicoſum Martem, militarem Minervam, ſed Calliopem quoq; & Poetæ ac hiſtorici id primariis attribuunt viris: delectabitur item Onias *u* Pontifex verecundus viſu (αἰδήμων τῷ ἀκάντιστῳ, *venerandus occurſu* vel *inceſſu*) modeſtus moribus, eloquio decorus, λαλιᾷ σφῇ ἔκτυπος σφόδρα τῶν τότε, *sermonem efferens decore*. Tales etiam prædicatores ſuos antea rudes ac infantes, reddidit miſſo Spiritu S. *informis linguarum* x Chriſtus, quos ipſiuſmet labia poſsumus appellare eum Baſilio & Heſychio hoc loco, & in Cantica *y* cum Guilielmo Parvo. *Diffuſio, effuſio, refuſio* copiam gratiæ innuit in Chriſto, cui non eſt *ad menſuram data* z, & ex ejuſdem *plenitudine*, ideſt, ex eo quod veluti ſuperfluebat, ſupereſſundebatur, redundabant, acceperiſe a lios *a*, ſuper quos *b* Joel ait, ut annotat Chryſoſt. *c*, effuium de ſpiritu, non datum ipſum ſpiritum, quo repletum ſcripſit Chriſtum Iſaias *d*, & Joann. *e*, ſuper eum deſcendiſſe ac manſiſſe. Omnem noſtram gratiam idem Doctor comparatione illius quæ eſt in Chriſto, guttam nominat, partem & arrham, ſive pignus *f*: Hieron. *unguentum deſcendens ex capite* noſtri *Aaron in barbam & oram veſtimenti* g, hoc eſt, in Apoſtolos, & ſanctos prædicatores. Similia ſunt quæ tradit Auguſt. & alii D Latini: prout nempe ſermones Chriſti ad impertiendam nobis gratiam referebantur. Alioqui *gratia in labiis*, eſt gratia gratis data, indicans uſum ſermonis, qui gratus acceptuſq; ſit audienti, cui gratiæ Paulus *h* *salis* addit *condimentum*. Sertuonis gratiam Thomas in tribus conſiderat, ſi quis loquatur quæ placeant, & utilia ſint: ſi ordinato proferat modo ac ferventer: ſi perſuadeat efficaciter Chriſto hæc adfuiſſe, ita ut avidiſſimè audiretur, omniſq; populus, ut ſcripſit Lucas *i*, manicaret an cum in templo audire eum. Oblita cibi Magdalena, vacabat verbis Chriſti: *k* & Diogenes baculo repulſus ab Antiſthene, cædi ſe velle reſpondit, nec adeo durum baculum reperiri poſſe dixit, qui eum ab illo quamdiu diceret aliquid quod poſſet diſcere, arceret *l*. Facilè demonſtrate poſsem partes omnes perfecti Oratoris in Chriſto fuiſſe. Reſellit Fevardentius, validè Calvinum & ſodales qui non ſunt veriti Chriſto tribuere ignorantiam, & impreſcitatem in loquendo, impuritatem, abiurditatem. Iſa. *m* vocat *linguam* ejus *eruditam*: & Chriſtus dixit ſe *ex se ipso locutum non esse*, ſed *mandatum* accepiſſe à Patre *quid*

Adiceret, & *quid loqueretur* n. Quod antea dictum universè de ſpecioſitate Chriſti eſt, nunc ſpeciatim de labiis, exprimitur, potiùs quàm de alio membro, quia veniebat ut legatione maximè difficili fungeretur, ardua perſuaderet, Patrem ſermonis ſuavitate placaret, ut hoc loco Titelmanus obſervat. Ideo cupiebat ſponſa *osculum oris*, & vocem ipſius. Hos dentes candidiores lacte *o* in Chriſto de argenteo illius eloquio, pura dulciq; doctrina interpretantur Hieron. *p* Ambrol. *q* Theodoreto *r*.

Gratiam, ſenſu ſaltem myſtico, ſi accipimus, eam requirere in Chriſtiani concionatoris labiis debemus, non inanem eloquentiam, ut ſcil. veram ſanctitatem perſuadeat auditoribus, vel acquirendam, vel augendam. Sed & auditores hoc è concionatore expectare oportet, non illud tantùm, de quo ſe Auguſt. accuſat quum audiret olim Ambr. *s*, verba quemadmodum dicantur, non res ipſas curare, quàm diſertè dicat, ſed quàm verè: non eò judicare aliquid verum dici, quia eloquenter dicatur, nec eò falſum, quia incompoſitè blonent ſigna labiorum: nec ideo falſum, quia ſplendidus ſermo ſit, aut verum, quia impoliti enuntietur, ſed perinde judicare ſapientiam eſſe & ſtulticiam, ſicut ſunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis ſicut vaſis urbanis & ruſticanis utriq; cibi poſsunt miniſtrari. Ait quoq; *t*, Fauſtum, quum audiret gratum & jucundum verbis, ſitim ſedare nequiviſſe opera pretioſiorum poculorum decentiſſimi miniſtratoris: nec ſibi meliora viſa, quia melius dicerentur, nec ideo vera, quia diſerta, nec ideo ſapientem illius animam, quia vultus decorus & congruum eloquium, licèt non boni rerum eſtimatores prudentem judicarent & ſapientem, quia delectabat eos eloquens. Sic verò etiam *u* Poeta:

Num tibi, quum fauces urit ſitis, aurea quaris
Pocula?

Eſt multis Eccleſiaſtes quaſi canticum, *carmenq; muſicum quod ſuavi dulciq; ſono canitur* x. Non audiendus *impeditioris linguæ* Moïes *y*, non *labiis* Iſaias *immundis* z: non Jeremias *loqui nescienſ* a: Prophetæ omnes elingues ſunt, ait Bernard. *b*; ipſe potius *speciosus forma præ filiis hominum*, ipſe, ipſe, quem loquuntur, ipſe loquatur: non in eis, aut per eos loquatur mihi, ſed ipſe cujus utique ſermo vivax, & efficax oſculum mihi eſt. Cujus *vitta coccinea labia*, ejuſdem, *eloquium dulce* c. Oris dignitas, de qua prius, multo autem magis animi, gratiam ſermonis auget, ac auditores demulcet, retinet, vincit, longè meliùs quàm fictis illis Hercules Gallicus vinculis ſuis: quàm flecterent ac permoverent Orpheus, Amphion, Orion, Timotheus muſicus, David citharæ ſuæ. Dulcior ex hoc melle fluit oratio, & mellificatæ in hujus pectore apes videntur, ut de Pericle, Origene, Ambr. fuerunt, ut omittam eum de quo Poeta.

τῷ γὰρ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή:
Ex illius lingua melle dulcior fluebat oratio.

In canticis *d* ſponſa liquefactam ſe dicit, ut ſponſus locutus eſt, & ibidem *e*, cum voce duki facies decora jungitur, facies inquam plena gratiarum, multo magis, quàm regis Aſſueri *f*. Sed memor eſto, ſi capi nolis ligarigi; vitta & *vinculis* iſtis *Adam* *g* *charitatiſq;* præſto eſſe gladium, quo accinctus eſt idem Chriſtus *super femur*, ut poſtea videbimus: immo Tertullianus *h* in tali enſe ſermonis conſiſtere vult ſpeciem, decorem, gloriam Chriſti. Tres profectò maximè Charites regia Majeſtas, forma, eloquentia, ſeu divina *suadæ* & ſuadeſons, flumen, ex infinita quadam abundantia cordis; *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ* i, manans perenniter ac ubertim fluens, ipſas quoq; *infantium linguas disertas faciens* k. Valeant calumniæ dixit Philippus Macedo illi cui beneficii crimen imponebatur; ut enim in te ipſa (propter formam & gratiam oris) mediocamenta habes *l*. Homerus etiam negabat regni ſufficere gladium, ſine eloquentia *m*.

a *in Gen. c. 30 & 31.*
b *1. Offic.*
c *Ad Ep. 2. in chart.*
d *Ad Liv. 3.*
e *l. 3. de dis. Epic. 11. f Ap. 1.*
Pytagoræ & Zenonis forma.
g *Joan. 8. 57.*
h *3. Reg. 1. 1.*
i *Pſ. 118. 83.*
k *Porphy. de pulc. ex Eurip.*
Summa tyrannis pulchritudo & fine ſatellitio regnum. Pulchri quo differant à robuſtis.
Pulchritudo pro tobore, deformitas pro ignorantia.
l *Luc. in Cho rideamo.*
m *Pſ. 92. 1. p. 31. 25. Iſ. 3. 3. n 1. 3. 60. 2. 6. 5.*
o *Deu. 23. 17 e 2. Offic.*
Mariæ pulchritudo ea ſtitatis conciliatrix.
q *de Virg. Vir. c. 7.*
r *3. d. 2. q. 1. e 2. q. 1. ad 4. 5 d. 3. 2. p. a. 2 q. 2.*
Pallas Diana Atlanta pulchræ.
u *Ser. de cen.*
x *in c. 1. Luc y 1. de laud. Vir c. 39.*
z *3. p. q. 9. m. 3. art. 1.*
a *hoc loco.*
b *13. varia hiſt. c.*
c *Iſ. 64. 2.*

tuus ex dilecto, ideſt plus quàm alius quivis dilectus. Græcè τί *quid*.

Diffusa est gratia in labiis tuis.) Hieron. *a*, *effusa est*, necnon Tertullian. *b* & Cyprianus *c*. Alius apud Chryſoſtomum ἀνάχυσιν *refusa est*. Tuccius *d*, ἀνάπτυξε, *infixa est*. Sed non recedendum ei fuit adeo facilè, ut loleat ab omnibus aliis. Chald. *datus est spiritus prophetiæ in labiis tuis*. *Gratia in labiis* universè significat loquendi gratiam & dexteritatem, quæ vocatur *e* alibi *lingua eruditionis*: & Eccleſiaſtes *f* ait, quòd *verba sapientis, gratia*: & Paulus *g*, *quod dent gratiam audientibus*. Fortaſſis Paraphraſtes prophetiam ſumpſit genetaliter pro ſcientia viq; res obſcuras interpretandi, quæ pertinet ad gratiam ſermonis, quam *h* Paulus vocat interpretationem poſt donum linguarum, ut Thomas *i* docet: ſed & prophetia videtur apud Hebræos eo loco fuiſſe, quo apud Perſas magia, philoſophia apud Græcos, nunc apud nos Theologia. Prius docui quàm Chriſtus, vel adverſariorum teſtimonio, facundia excelleret; *nec sic umquam ut ille locutus esset homo*, utpote *potens in opere & sermone* k, & *loquens tamquam potestatem habens* l, & *verba vitæ æternæ habens* m. Illius labia dicuntur *favus distillans* n, *liliaq; distillantia myrrham* o. Sic enim ſuavis erat ſermo, ut pœnitentiæ mortificationiſq; noſtræ ac ſuæ crucis & mortis faceret mentionem. *In labiis* hujus *regis divinatio* p, quæ aliis quoq; locis *gratia labiorum* nominatur *q* & propter eam, hoc eſt, qui ea ſit præditus, *habiturus amicum regem* dicitur *r*. Gratiam iſtam ſermonis paſſim explicant de efficacia doctrinæ, atq; miraculorum, quæ ſolo verbo Chriſtus operabatur: & orationis, qua perſuadebat quum volebat, & à Patre ſemper audiebatur, ac exaudiebatur: & ſuavisſimorum tum monitorum tum promiſſorum: ita ut ſic per illum *gratia facta* ſit, & *veritas* non promiſſa tantùm ac præſignificata. Decet maximè Regem atq; Imperatorem, præterea magiſtratum quemvis Eccleſiaſt. & politicum, eloquentia, & in dicendo lepos; ut Plutarchus probat *s*, & cultos à regibus illis qui ſe fatos Jove gloriabantur, non Jovem dumtaxat conſilii præſidem, bellicoſum Martem, militarem Minervam, ſed Calliopem quoq; & Poetæ ac hiſtorici id primariis attribuunt viris: delectabitur item Onias *u* Pontifex verecundus viſu (αἰδήμων τῷ ἀκάντιστῳ, *venerandus occurſu* vel *inceſſu*) modeſtus moribus, eloquio decorus, λαλιᾷ σφῇ ἔκτυπος σφόδρα τῶν τότε, *sermonem efferens decore*. Tales etiam prædicatores ſuos antea rudes ac infantes, reddidit miſſo Spiritu S. *informis linguarum* x Chriſtus, quos ipſiuſmet labia poſsumus appellare eum Baſilio & Heſychio hoc loco, & in Cantica *y* cum Guilielmo Parvo. *Diffuſio, effuſio, refuſio* copiam gratiæ innuit in Chriſto, cui non eſt *ad menſuram data* z, & ex ejuſdem *plenitudine*, ideſt, ex eo quod veluti ſuperfluebat, ſupereſſundebatur, redundabant, acceperiſe a lios *a*, ſuper quos *b* Joel ait, ut annotat Chryſoſt. *c*, effuium de ſpiritu, non datum ipſum ſpiritum, quo repletum ſcripſit Chriſtum Iſaias *d*, & Joann. *e*, ſuper eum deſcendiſſe ac manſiſſe. Omnem noſtram gratiam idem Doctor comparatione illius quæ eſt in Chriſto, guttam nominat, partem & arrham, ſive pignus *f*: Hieron. *unguentum deſcendens ex capite* noſtri *Aaron in barbam & oram veſtimenti* g, hoc eſt, in Apoſtolos, & ſanctos prædicatores. Similia ſunt quæ tradit Auguſt. & alii D Latini: prout nempe ſermones Chriſti ad impertiendam nobis gratiam referebantur. Alioqui *gratia in labiis*, eſt gratia gratis data, indicans uſum ſermonis, qui gratus acceptuſq; ſit audienti, cui gratiæ Paulus *h* *salis* addit *condimentum*. Sertuonis gratiam Thomas in tribus conſiderat, ſi quis loquatur quæ placeant, & utilia ſint: ſi ordinato proferat modo ac ferventer: ſi perſuadeat efficaciter Chriſto hæc adfuiſſe, ita ut avidiſſimè audiretur, omniſq; populus, ut ſcripſit Lucas *i*, manicaret an cum in templo audire eum. Oblita cibi Magdalena, vacabat verbis Chriſti: *k* & Diogenes baculo repulſus ab Antiſthene, cædi ſe velle reſpondit, nec adeo durum baculum reperiri poſſe dixit, qui eum ab illo quamdiu diceret aliquid quod poſſet diſcere, arceret *l*. Facilè demonſtrate poſsem partes omnes perfecti Oratoris in Chriſto fuiſſe. Reſellit Fevardentius, validè Calvinum & ſodales qui non ſunt veriti Chriſto tribuere ignorantiam, & impreſcitatem in loquendo, impuritatem, abiurditatem. Iſa. *m* vocat *linguam* ejus *eruditam*: & Chriſtus dixit ſe *ex se ipso locutum non esse*, ſed *mandatum* accepiſſe à Patre *quid*

Adiceret, & *quid loqueretur* n. Quod antea dictum universè de ſpecioſitate Chriſti eſt, nunc ſpeciatim de labiis, exprimitur, potiùs quàm de alio membro, quia veniebat ut legatione maximè difficili fungeretur, ardua perſuaderet, Patrem ſermonis ſuavitate placaret, ut hoc loco Titelmanus obſervat. Ideo cupiebat ſponſa *osculum oris*, & vocem ipſius. Hos dentes candidiores lacte *o* in Chriſto de argenteo illius eloquio, pura dulciq; doctrina interpretantur Hieron. *p* Ambrol. *q* Theodoreto *r*.

Gratiam, ſenſu ſaltem myſtico, ſi accipimus, eam requirere in Chriſtiani concionatoris labiis debemus, non inanem eloquentiam, ut ſcil. veram ſanctitatem perſuadeat auditoribus, vel acquirendam, vel augendam. Sed & auditores hoc è concionatore expectare oportet, non illud tantùm, de quo ſe Auguſt. accuſat quum audiret olim Ambr. *s*, verba quemadmodum dicantur, non res ipſas curare, quàm diſertè dicat, ſed quàm verè: non eò judicare aliquid verum dici, quia eloquenter dicatur, nec eò falſum, quia incompoſitè blonent ſigna labiorum: nec ideo falſum, quia ſplendidus ſermo ſit, aut verum, quia impoliti enuntietur, ſed perinde judicare ſapientiam eſſe & ſtulticiam, ſicut ſunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis ſicut vaſis urbanis & ruſticanis utriq; cibi poſsunt miniſtrari. Ait quoq; *t*, Fauſtum, quum audiret gratum & jucundum verbis, ſitim ſedare nequiviſſe opera pretioſiorum poculorum decentiſſimi miniſtratoris: nec ſibi meliora viſa, quia melius dicerentur, nec ideo vera, quia diſerta, nec ideo ſapientem illius animam, quia vultus decorus & congruum eloquium, licèt non boni rerum eſtimatores prudentem judicarent & ſapientem, quia delectabat eos eloquens. Sic verò etiam *u* Poeta:

Num tibi, quum fauces urit ſitis, aurea quaris
Pocula?

Eſt multis Eccleſiaſtes quaſi canticum, *carmenq; muſicum quod ſuavi dulciq; ſono canitur* x. Non audiendus *impeditioris linguæ* Moïes *y*, non *labiis* Iſaias *immundis* z: non Jeremias *loqui nescienſ* a: Prophetæ omnes elingues ſunt, ait Bernard. *b*; ipſe potius *speciosus forma præ filiis hominum*, ipſe, ipſe, quem loquuntur, ipſe loquatur: non in eis, aut per eos loquatur mihi, ſed ipſe cujus utique ſermo vivax, & efficax oſculum mihi eſt. Cujus *vitta coccinea labia*, ejuſdem, *eloquium dulce* c. Oris dignitas, de qua prius, multo autem magis animi, gratiam ſermonis auget, ac auditores demulcet, retinet, vincit, longè meliùs quàm fictis illis Hercules Gallicus vinculis ſuis: quàm flecterent ac permoverent Orpheus, Amphion, Orion, Timotheus muſicus, David citharæ ſuæ. Dulcior ex hoc melle fluit oratio, & mellificatæ in hujus pectore apes videntur, ut de Pericle, Origene, Ambr. fuerunt, ut omittam eum de quo Poeta.

τῷ γὰρ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή:
Ex illius lingua melle dulcior fluebat oratio.

In canticis *d* ſponſa liquefactam ſe dicit, ut ſponſus locutus eſt, & ibidem *e*, cum voce duki facies decora jungitur, facies inquam plena gratiarum, multo magis, quàm regis Aſſueri *f*. Sed memor eſto, ſi capi nolis ligarigi; vitta & *vinculis* iſtis *Adam* *g* *charitatiſq;* præſto eſſe gladium, quo accinctus eſt idem Chriſtus *super femur*, ut poſtea videbimus: immo Tertullianus *h* in tali enſe ſermonis conſiſtere vult ſpeciem, decorem, gloriam Chriſti. Tres profectò maximè Charites regia Majeſtas, forma, eloquentia, ſeu divina *suadæ* & ſuadeſons, flumen, ex infinita quadam abundantia cordis; *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ* i, manans perenniter ac ubertim fluens, ipſas quoq; *infantium linguas disertas faciens* k. Valeant calumniæ dixit Philippus Macedo illi cui beneficii crimen imponebatur; ut enim in te ipſa (propter formam & gratiam oris) mediocamenta habes *l*. Homerus etiam negabat regni ſufficere gladium, ſine eloquentia *m*.

n Iſ. 22. 50
o Gen. 48. 12
p in c. 55. Iſ.
q de Bened. Patr. c. 4.
r q. 109. in Gen.
f 5. confe c. 6 & c. 3. l. 6 c. 4 Non quam diſerte, ſed quam verè quis dicat attendendū.
t l. 5. c. 6
u Hor. l. 1. Satyr. 2.
x *Exod. 4. 12*
y *Iſa. 6. 5*
a *cap. 1. 6*
b *Ser. 2. in Cant.*
c *Cant. 4. 3* Oris dignitas, ſed multo magis animi, gratiam ſermonis auget.
d *Cap. 5. 6*
e *Cap. 2. 14.*
f *Eſth. 15. 16*
g *Pſ. 132. 2. 11-4.*
h *3. cont. Marc. c. 17.* Tres maximæ charites in Chriſto.
i *Col. 2. 3. & 4. 10. 11* Philip. Macedonis judicium.
k *Plut. in præc. conn.* Regi non ſufficit gladius ſine eloquentia.
l *Pl. in pol.*

Diffusa est gratia in labiis.) Recte *diffusa gratia in labiis* jungitur *speciei formosæ*; quoniam, ut dixi, *ex abundantia cordis os loquitur*: a, &, si cor mundum fuerit pulchrumq; gratiosa fundet verba: quia *qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum*, inde provenientem *habebit amicum regem* b: qui qualis est, tales diligit: nec dubitat invitare, ut ostendant ei faciem suam decoram, & ut *sonet vox* eorum *sua vis in auribus* ipsius c.

Propterea benedixit te Deus in æternum.) Testatur Hieron. d, vitio Scriptorum, non Interpretum LXX. lectum in editione vulgata *unxit*, pro, *benedixit*. Cyprianus e legit *in sæcula*. Tertullianus tum *in sæcula* f, tum, *in avum* g. Cæterùm aliqui supplentes, *dico, ego*, sic explicant, quia video in te tantam formam & eloquentiam, non possum quin dicam quòd benedixerit te Deus in æternum dotibus æternis quæ numquam auferentur à te; & ut his fœlix non ad tempus, verùm perpetuò. Alii exponunt, *propterea* esse idem ac *propterea quod*, pro causæ redditione, ut significetur unde dicta priùs dona Christo advenerint, videl. ideo, quoniam Deus benedixit illum. vel propterea benedixit illum, vel propterea benedixit, ut gratia in labiis diffunderetur. Ilios decendi modos Hebræi sectantur. Agellius etiam & Eugubinus ac Roa*, qui interpretantur *juxta ea, secundùm ea, in his benedixit te Deus*, his te donis impertivit, illa ad hunc finem concessit. At ceteri ætiologiam agnoscunt, cur benedixerit Deus, propterea quæ prius commemorata sunt. Hoc præstitit διὰ τοῦτο, vel, ut alii legunt, διὰ τούτου, atq; על־כן *hhal, chen*, & Chald. סמול־היכנא *semol hechena*. Nec melior Cajet. explanatio ut denotetur effectus pulchritudinis & gratiæ sermonis, & meritis antibus istis benedixisse ac multiplicasse Deum, tribuendo gloriam corporis, amplificando Ecclesiam. Caussa ut dixi, redditur benedictionis, non omnino quidem primæ quæ omnia merita præcessit, ut rectè Jansenius monuit, sed quapropter merita tua Christus exaltatus est. Hugo Victor. *h* explicat quòd *propterea benedixit Deus*, ad hoc ut bonum hic perficeretur, propter hoc, ut bonum remuneraretur. Alii, quòd *benedixit*, idest fecit ut ab aliis beneditceretur, laudaretur, eiq; gratiæ agerentur. Sunt item qui sumant, *benedixit*, pro benedixerat ut sit sensus, propterea quod benedixerat te Deus, ipso primo puncto conceptionis, *in æternum*, idest, benedictione quæ durabit semper, propterea, inquam, *speciosus forma* fuisti, &c. Vel accipiendo *benedicere*, prout significat multiplicationem prolis; propterea *benedixisti*, idest, videlicet quòd multiplicabit spiritualem prolem tuam, quia *speciosus es*, &c. valent enim ad hoc dotes istæ. Monet autem rectè August. quum hactenus Pater sit locutus, facta mutatione personæ, ut alibi in Psalmis, loqui nunc Propheta, summo gaudio repletum, propter illa quæ dixisse Patrem de Filio retulerat. *Benedictio non* solam laudem nominitve celebritatem significat, de qua Apollinarius.

Τὸν σὸν, ἄνερ, αἰνῶ πρέον αἶνον ἀνθρώπων.
Propterea tibi Deus laudem sine fenio (immortalem *ipse apravit*.

Sed omne genus bonorum, quam vocat Paulus i *omnem benedictionem spiritualem*, ad quam laus illa quoq; refertur, & gloria corporis, de qua nominatim exponit Lyranus. Ipsamet Verbi cum carne conjunctio, fons & origo aliorum omnium benedictionum. Idem Apostolus *k* humiliationi Christi assignat, ut præmium exaltationem, & *nomen super omne nomen*. Benedictio veteris testamenti temporaria erat de bonis externis: novi, æterna, deq; spiritualibus præsertim, quas nos à benedictio Christo accipimus pro maledictione contracta ex primo Parente, ut non maledicti in ignem æternum eamus, sed benedicti regnum cœleste percipiamus *l*, nobis dicatur *mebenedicti vos à Domino, Deum benedictum in sæcula* nominat Christum Paulus *m*, *benedictum in mea majestatis ejus in æternum*, David *o*; & *benedictum p Dominum in æternum*. Quumq; gratas ageret ob promissum de Christo nascituro ex semine ipsius; dixit fore ut Deo benedicente benedicta domus ejus esset in æternum *q*.

Regnum Christi *regnum omnium sæculorum*, *s*, *& dominatio* ejus *in generatione & generationem* t, *& regni ejus non erit finis* ſ, *Potestas æterna quæ non auferetur* v, *regnum quod non corrumpetur*. Omnia quæ sunt in Filio, a Patre sunt; omnia quæ unius sunt, sunt item alterius *u*; ita tamen ut quod Filius *doctrinam suam* dixit *x*, *non suam*, de cæteris intelligatur quæ sunt in ipso à Patre, non in Patre ab ipso. Idcirco iæpenumero adhuc Joan. legimus cuncta Filium referentem Patri accepta.

Porrò ex æternitate benedictionis, exq; præteriti temporis verbo, colligimus Christi divinitatem, quia & ab æterno benedictus est, & in æternum perdurat eadem benedictio. Quamquam tergiversari Judæus posset, vel Hæreticus, de benedictione secundùm prædestinationem providentiamq; æternam, & de æterna duratione bonorum creatorum communicatorum, secundùm id quod sequitur, temperq; durabit, non quod præcesserit ab æterno ante durationem creatam. Verùm audiendi Patres, qui ferè, ita ut dixi, locum ipsum accipiunt: etsi nonnulli Græci contendant de Christo, ut homo est, quemadmodum Basilius, Chrysost. Theodoretus, Cyrillus. Nihilominus tot ac tanta munera gratiæ non essent collata Christo homini, & plenitudo gratiæ non *ad mensuram*, nisi simul Deus esset habens in se plenitudinem divinitatis corporaliter, atq; ita idem argumentum fieri potest pro ejusdem divinitate, quamvis de creatis donis atq; de humanitate intelligamus præsentem sententiam. Mediator Dei & hominum non potest esse purus homo. Idcirco puro homini gratia capitis, & alia gratiæ dona illi convenientia, communicari non possunt: multoq; minus cadere sub meritum possunt, sicut blasphemabat hæresiarcha, quum diceret, non invidere se Christo. Deo facto, quia si vellet, posset & ipse fieri. Etsi enim sic loquebatur, quia solam filiationis adoptivæ dignitatem in Christo concedebat, tamen officium mediatoris & capitis, in nuda natura humana, & quovis dono gratiæ consistere nequit. Nemo vereatur errorem Nestorii, Pauli Samosateni, Pelagii, similiumq; , qui illud, de merito quo sibi comparallet Christus filiationem Dei, asserebant non de hac prima & summa gratia, sed de alia minore intelligimus, quam Catholici omnes concedunt cecidisse sub meritum illius. Utitur Ecclesia toto versu isto in officio Nativitatis Domini & sanctæ Mariæ, & aliarum quoq; Sanctarum mulierum.

Vers. 4.) Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Vers. 5.) Specie tua, & pulchritudine tua intende; prospere procede, & regna.

Propter veritatem & mansuetudinem & justitiam; & deducet te mirabiliter dextera tua.

NOn solùm speciosus es eloquensq; quibus te decausis benedixit Deus, ac ornavit sempiternis muneribus, captus elegantia pulchritudinis & sermonis tui, sed præterea ne quis inanem, inertem, segnem, ineffacem, otiosam existimet esse formam & aloquentiam, fortitudine prorsus eximia polles. Quocirca tamquam fortis strenuusq; belli dux, quæso te, ut gladio quod est verbum Dei, & sermo *vivus efficax quæ penetrabilis* y, præcingaris, & ad pugnandum te compares, illa tua fortitudine & potentia, nec non efficaci robore ipsiusmet illius tum speciei tum eloquentiq; utens contra inimicus & dæmones & homines, illis quod iniquè sibi usurpaverunt dominium in Populum tuum, eripiendo, hos tibi voluntate ipsorummet spontanea devinciendo, atq; subjiciendo. Hæc inquam tam excellens species & pulchritudo reddat te intentum bello, quod dixi, vel potius intento eminus etiam pugnantem arcu, non solum cominus gladio: alacrem te faciat felicemq; in bene cœptis; tandem superatis hostibus regnum pacatum tradat, ac triumphalem in currum ut solium evehat regios equos concendere, obequitare, triumphare concedat. Mererntur id quibus emines præter ornamenta illa, virtutes veracitatis sive fidelitatis in dictis promissisq; mansuetudinis seu summæ felicitatis unà cum exacta justitia, quæ sunt bono rege dignæ conditiones, valentq; plurimum ad omnium amorem conciliandum nec deerit potentia per quam non absq; summa omnium admiratione, optatum de hostibus referas triumphum; ipsemet virtutes: ista pro ductore ac propugnatore erunt, vires tibi suppetent sine cujusquam alterius auxilio: salvabit te dextera tua, vincet ipsa sibimet sufficiens. Eusebius potissimùm expressit sententiam hoc modo. Notavit autem Chrysost. contuevisse minores ac inferiores, quando sunt acri majorum inflammati studio, his uti dictionibus atq; formula præcipiendi & hortandi. In duce Agesilaus requirebat ut erga subditos benevolos, prudens in consilio, contra inimicos fortis esset. *Species* priùs dicta conciliat benevolentiam, *gratia labiorum* sapientiam prudentiamq; indicat: nunc igitur de *fortitudine* ut tuei lponsam valeat. David Saulem Jonathamq; *decoros* vocabat simul & *aquilis velociores*, *leonibus fortiores* a. Nytenus *b* divinam pulchritudinem scribit in terrore habere aliquid amabile: & contrarium corporeæ pulchritudini aliorum, quæ attrahat cupiditatem, & ad id quod est jucundum & blandum: illa sit magni & excelsi animi virtus terribilis, atq; bellum gerat adversus carnem quæ inimica est Deo. Quæ occurrent prætera in dijudicatione de singulis proferentur.

Accingere gladio tuo super femur tuum.) Hieron. & alia Psalteria, & Cyprianus *c*, omittunt pronomen ultimum. Psalterium Romanum vertit, *circa femur*. Ambrosianum, *Accingere gladium tuum circa femur*. Cyprianus, *accingere ense tuo ad femur*. Tertullianus *d*, *accingere ensem tuum circa femur tuum*, & nonnumquam e omisit pronomen primum, *accingere ensem super femur tuum*; alicubi etiam utitur verbo *succingendi*. Augustf, *accingere gladium tuum circa femur*. Ambr. *g*, *accingere gladium tuum super femur potentissime*. Græcè casu accusativo extat cum duplici pronomine περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σοῦ σὺ μηρόν σου, vel apud Chrysost. ζῶσαι μαχαιραν σοῦ σπὶ μηρὸν, vel περίζωσαι σοῦ σπὶ μηρὸν, *circumpone quasi gladium super femur*. Hebr. pronomen est in primo tantum loco חגור חרבך על־ירך *chager charbecha hhal iarech*. Chaldæ. (*accinge ensem tuum super femur tuum sicut fortis, quo interficies reges cum potentibus splendore tuo & gloria tua.*) Porro imperativus modus ponitur vel pro futuro, vel pro optativo. Nam quia fortitudine illius maximè nobis opus erat, inquit Eusebius, ut hostem à quo captivi tenebamur, debellaret: à laude ad preces convertus Propheta, dixit; ad hanc pulchritudinem assumas oro & arma tua. *Gladii* gestatione summam indicatam potestatem, quia docui alibi *h*, latiùs; constat ex antiquis, quos citat Petrus Faber *i*, simul ostendens quibus eum ferendi jus esset; modo non repetam. Lege Ulpianum D. de jurisdictione. Dixit etiam ibi de vana quorumdam superstitione circa gladios. Persuaserunt sibi quædam ominosa, quædam arma felicia. Hujus rei extant exempla etiam Christianorum in Turpino *k*, qui de spatha Rolandi nomine *durenda* vel *durena*, etsi ficta nonnulla prodit. Hac de re Josephus Stephanus *l* ex Rhodigino *m*, & Tertulliano *n*: de juramento per gladios & arma ex Virgilio *o* & Ammiano *p*: de veneratione in qua habiti gladii nonnulli: de benedictione, & quasi confecratione ac dedicatione. Facit ad juridictionem quod Protostrator ad Constantinopolitanum Imperatorem spatham sibi præferre, ut in officialibus palatii Curopalata meminit, detecto capite. Celebris apud Barchionenses S. Martini ensis, quo comes Raymundus est usus *q*, & in eadem Hispania alter Ferdinandi regis, qui cognominatus est *Sanctus* r. Ex litteris sacris constat gladium Goliæ, quo cæsus est, dicatum Deo à Davide *s*. Vitus etiam Jeremias tradere Judæ gladium aureum, quem vocabat *sanctum & munus à Deo, in quo dejicerent adversarios populi Israel* t. Quanta religione fuerit cultus gladius B. Petri, testis Chrysost. *u*. Porrigunt hodie etiam Regi Romanorum, Polonorum, & aliorum, gladii ab Archiepiscopis, quemadmodum Vitellio memorat Tranquillus *x*, Julii gladium strictum, detractum delubro Martis, in prima gratulatione porrectum. Christi gladius proptius erat, non acceptus ab alio, nisi quatenus homo erat, quomodo *datam sibi potestatem* dixit *y*. *Ex ore ejus procedit gladius* z, *& spiritu oris ac labiorum interficiet impium* a. Lipsius *b* docet, veteres Romanos gladios gestasse nunc ad dextrum femur, ut

In duce Agesilaus quæ requireret.

Divinæ & corporeæ pulchritudinis discrimen.

Mediator Dei & hominum non potest esse purus homo Hæresiarchę blasphema verba.

Error Nestorii & aliorum.

Versus istius usurpatio in officio Nativitatis Domini.

Gladii gestatio, potestatis indicium.

Veneratio, benedictio, confecratio dedicatio gladiorum, & alia de gladiis.

A Polybius scripsit, nunc longiorem quidem, sive qui dicebatur Hispaniensis, ad sinistrum, ut Josephus, antequam introducti essent gladioli solummodo ad dextrum denique; variatum hac in re: & dextri femoris caussa fuisse, ne scuti usum impediret, eximi tamè inde facilè potuisse, qui non nimis longus, & ab humero, non à medio cingulo pendebat: rejectam videri pone tergum vaginam in pugna. Marmora vetera, quòd etiam prodidit diligens item de Romana militia scriptor Valtrinus *c* noster testantur ita gladio præcingi solitos veteres Romanos ut ab sinistro humero per cingulum sive balteum ad dextrum femur penderet gladius. Ideo breviorem oportebat esse, ut commode stringi posset. Festus (arma) dicit appellata, quòd ex armis, idest, humeris, penderent ut gladius. Observavi in columna Trajani, quam Alphonsus Ciacconus in tabulas accurate distinctèq; retulit; Imperatoribus exercitus gladios perpendisse vel astrictos fuisse ad sinistrum latus femurq; non ex humero, sed ut apparet, ex ipsomet cinctu. Fortassis, ut sceptrum liberiùs dextra tenerent, & commodiùs concionando movere eamdem possent. Nostra ætate, aliiq; Orientales, ita sibi gladios alligant, ut in femur, non in latus pendeant. Ex scriptura sacra non ita clarè cognosci potest, quo Hebræi modo suos gladios gestarent. Unus locus est in historia Regum *d*, qui indicat ex humero demisisse gladios: quum scilicet Moabitæ scribuntur convocalse omnes (qui accincti erant balteo desuper.) Abulensis *desuper* interpretatur super vestes vel alia arma & balteum fuisse, ut ipsi equitur, insignium militare, sicut inquit, viri litterati habent insignia graduum suorum. Sed Hebr. est וַתַּשְׁעֵלָה *vammahhlah*. Græcè in multis quidem codicibus ἐπάνω, sed in emendatis ἐξάνω ὦ, quod est hortantis milites ad pugnam. Significat autem *desuper*, vel ἐπάνω *& supra*, quod etiam Hebræa dictio valet, convocatos qui ad militarem ætatem pervenerant, præterea qui supra illam erant, seu in ea ulteriùs progressi. Quemadmodum a Matthæum *e* à bimatu, & infra ἀπὸ δύο ἐτῶν *& κατωτέρω*, oppositam habet significationem. Deinde non erat balteus insigne militare dumtaxat, sed ex eo, ut docui, pendebat ensis. Legatur idem Lipsius ad I. Taciti Annalium: de nostris præter Valtrinum Pontanus *f*, & Raderus *g*. Negare verò non possumus à *h* Svetonio Galbam scribi quum inivit imperium, processisse in itinere paluda tum, ac dependente à cervicibus pugione ante pectus: verùm nondum, ut idem testatur, togam acceperat, illudque ad itineris factum commoditatem videtur. Romani dum publicè indicebant bellum, cinctu Gabino utebantur.

Ipse i Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Insignis referat stridentia limina Consul.

Qua de re etiam Livius. Gallum gallinaceum promptum ad pugnam vocat Scriptura *k succinctum lumbos*, & adagio dixit Israel *l*, *ne glorietur accinctus æquè, ut discinctus*. Militis quoque supplicium erat balteum ei dissolvi *m*, aut tolli cingulum *n*.

Gladium porro rùm Christi spiritualiter sumunt, ut antè dixi, pro verbo divino *o*, & prædicationis, quæ seperat omnes necessitudines *p*, ac pertingit usque ad divisionem animæ & spiritus *q*, itaque victoriam comparat de hostibus invisibilibus, de mundo etiam & carne. Theodoretus, Chrysost. Basilius, hoc loco Tertullianus *r*, præterea & Nyssenus *s* (quod & Hieron. *t* innuit) volunt, per appositionem dici *gladium* speciem & pulchritudinem, ita ut gladius sit species ac pulchritudo, & intelligamus sola tua illa dignitate, majestate, magnificentia, splendore, auctoritate, gloria, Christum victorias reportare, idemq; esse, *indui decorem & fortitudinem* hilq; *se præcingere* u. Tempestivus decore *supra filios hominum* est, ait Tertullianus, sed in allegorico illo statu gratiæ spiritualis tamen prius demonstravi etiam de externa corporali specie ac pulchritudine) quum accingitur ensem sermonis, qui verè species & decor & gloria ipsius est. Nyssenus *x*, ut prídem antea monui, *sexaginta* illos custodes lecti Salomonis *armatos* y referre dicit pulchritudinem, quæ in

a 1. *Reg.* 1. 13
b *Hom.* 6. *in Cant.*
c *lib.* 2. *adv.* 29
d *cont. Jud. c.* 9. *& al.*
e 3. *cont. Marc. c.* 7. *& l.* 5. *c.* 18.
f *in Ps.* 118. *Aleph.* 17.
g *in Ps.* 118. *Aleph.* 17.
h *Annot. in Isa. c.* 55.
i *Eph.* 1. 3.
k *Phil.* 2. 8. 9 Vetet. & N. Testam. benedictio.
l *Mat.* 25. 34
m *Ps.* 113. *c.* 15.
n *Rom.* 9. 5.
o *Ps.* 88. 53.
p *Ps.* 88. 53.
q 1. *par.* 17. 11. 12.
r *Ps.* 144. 13.
s *Luc.* 1. 33.
t *Dan.* 7. 14.
u *Joan.* 17. 10
x *c.* 16. 15.
Loci Joan. expositio.
y *Heb.* 4. 12.
a 2. *Reg.* 1. 23
b *Hom.* 6. *in Cant.*
c *lib.* 2. *adv.* 29
d 1. *Reg.* 31. 4.
e *Mat.* 2. 16.
f *Act.* 2. *Arct.*
g *ad Scapul. & in Ps.* 14. *Mart.* 11.
h *in Galb. c.* 11.
i *Annal.* 4.
k *Pr.* 30. 31.
l 3. *Reg.* 20. 11
Militis supplicium.
m *Jer.* 22. 18
n *Isa.* 23.
o *Eph.* 6. 17.
p *Mat.* 10. 34
q *Heb.* 4. 12. 13. *cont.*
r *in Cant. c.* 3 *hoc.* 55. *Isa.*
s *in Cant.*
t *Hom.* 6. *in Cant.*
u *Ps.* 92.
x *Hom.* 6. *in Cant.*
y *Cant.* 3. 7.

fortitudine prospiciatur: nam in pulchritudine corporis cupiditatem excitari à blanditiæ quadam & suavitate oculis ostensa, eaq; ab omni terribili animosoq; affectione separata: sed illam venustatem impollutam esse fortitudinem, quæ metum ac terrorem incutiat. Nihil in nostro Salomone mystico effœminatum & molle lectus ipse: ut & species ac forma, de qua dictum, virilis est, fortis, bellicosa, profanis horribilis & inaccessa. Armorum verè dicere possis apparatum amorum: dies quos maximè tuetur, absconditis *in absconditis faciei suæ* a, simul pulcherrimæ; simul terribiles. Approbat Gen-brardus hanc sententiam, Rabinorum quoq; & Thalmudicorum testimonio, qui etiam gladium accipiant spiritualiter, ac pro Dei lege, ut nimirum accinctus gladius, hic decori sit & ornamento, & per eum sibi Messias decus & imperium comparet. Hic est gladius Domini & Gedeonis *b*, Goliæ *c*, fortissimorum Salomonis *d*, Apollonii *e*, quem dedit Jerem. *f*, quem Christo misit *g*, *qui ex ore ejus procedit* h, qui romphæam desicit paradisi aditum impedientem *i*, pro quo vendenda tunica & omnia *k*, quo Holofernes *l* obtruncatur & Golias *m*. Probat idem Tertullianus *n*, tractans Isaiæ quoq; locum, in c. 8. de Damasco & Allyriis à Christo superandis, frustra Judæos in suo Messia, & alios Hæreticos requirere arma materialia. Valde absurdum est, inquit, si quem ad bellum ense cingebat, ei de tempestivitate decoris & labiorum gratia blandiebatur, de quo subjungens dicebat, extende & prospera rare, prospera & regna, & adjecit propter lenitatem & justitiam tuam. Quis ensem accingitur, & non contraria lenitati & justitiæ exercet? idest, dolum & asperitatem & injustitiam, propria scil. negotia præliorum? Videamus ergo an alius sit ensis ille cujus est alius actus, idest, Dei sermo divinus, bis acutus duobus testamentis legis antiquæ & legis novæ, acutus sapientiæ suæ æquitate, reddens unicuiq; secundùm actum suum. Licuit ergò & Christi Dei, in Psalmis, sine bellicis rebus ensem sermonis Dei præcingi, figurato, cui prædicta tempestivitas congruat cum gratia labiorum, quam tunc cingebatur *super femur* apud David, quando venturus in terras rex Dei Patris decreto nuntiabatur. Item *o* docens captivitatem quam captivam duxisse dicitur *p* Christus, accipi spiritualiter, ait, quibus armis? quibus præliis? de cujus gentis vastatione? de cujus civitatis eversione? quas fœminas, quos pueros, quosve regulos catenis victor inferuit? nam & quum apud David Christus canitur *succinctus gladio super femur*: aut apud Isaiam, *spolia* accipiens *Samariæ & virtutem Damasci*, verè eum & visibilem excondis præliatorem. Agnosce igitur jam & armaturam & militiam ejus spiritualem, si jam didiciti esse captivitatem spiritualem, ut & hanc illius agnoscas. Cooffirmat præterea *q* ex gladio *bis acuto* prodeunte ex ore Christi *r*, & ex armis de quibus scribit Paulus *s*, & ex machæra quam Christus venit mittere *t*.

Indicat *accinctione gladii super femur*, incarnationem designari, De hac Gregor. *u* diserte locum istum interpretatur, dicens quòd gladium circa femur potentissimus sumpsit, quia sermo prædicationis illius ex incarnatione convaluit. Ambr. *x* his verbis ait significari, quòd Filius Dei quum temetipsum exinaniviset, Verbi accinctus divinitatem, & generationem calceatus humanam prodiret ex Virgine, omnibus esset daturus salutem. Inter tex dicendi modos quos affert Pererius *y* noster de ritu Abrahæ in adjurando servum, quum jussit ponere manus *sub femore suo* z, ille R. Aben Ezræ congruit proposito, ut repræsentaret jus potestatemq; dominantis, ac imperantis Patriarchæ; servientis vero, humilem subjectionem, & promptum animum ad exequenda Domini mandata; unde & in femore Christi scriptum legit Joan. *a*: *Rex Regum & dominus dominantium*, & propter potestatem ei datam *b*, & propter *semen longævum* c ex eo spiritualiter propagandum. Nec non quadrat Oleastri opinio de firmitate promissorum, fœderis, pacti, juramenti, sicut & in corpore nostro femur firmissima pars est. At multo pluribus placet tali ceremonia generationem Messiæ præsignificatam ex stirpe & genera Abrahæ, hunc; signo ilio contestari, & profiteri fidem voluisse quam ea de re habebat, prout promissum acceperat de eadem. Id præter interpretes loci præsentis, docet quoq; Ambr. *d*. Eadem adjuran-

a Ps. 30. 21.

b Jud. 7 14. 20.
c 1. Reg. 21. 8
d Cant. 3. 7.
e 1 Mac. 3. 3
f 2. Mac. ul. 26.
g Mat. 10 34
h Ap. 1. 16.
i Gen. 3. 25.
k Lu. 22. 36
l Jud. 13. 9.
m 1. Reg. 17 20.
n cont. Jud. c. 9. & 3 cen. Mar. c. 14.

o 5. cont. Marc. c. 18.
p Eph. 4. 8. & 6. 12. c. 19. 15.
q Eph. 6. 17.
r Mat. 10. 34
s Hem. 8. lib. Ezech.

t in Ps. 118. Ser. 17.

u Gen. 24. disp. 1.

x Gen. 24. 2.

a Ap. 19. 16.
b Mat. ul. 18
c Is. 53. 10.

conjungitur, ut antea quoque indicavi, & Judas commilitones verbis istis hortabatur: *Accingimini* a, *& estote filii potentes, καὶ γίνεσθε εἰς μὲν δυνατός*, de eodem verò scribitur *b* quòd *induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis, & protegebat castra gladio suo*. Basilius docet potentia innui conjunctionem Deitatis cum debilitate carnis, maximæque potentiæ demonstrationem esse quòd possit Deus in humana esse natura: Hæc est potentia quam Maria cecinit Deum feciſſe *in brachio suo* c. Idem sibi voluit David quum dixit *d*, quòd *salvavit sibi dexteram Dei, & brachium sanctum ejus*. Gratia laboriorum persuasit Patri & mundo: gladius potentissimi principem tenebrarum superavit, ejusque satellites. Sed & velut alteram Helenam, Penelopem, Hippodamiam, sponsus hic armis & cruore proprio comparavit, non blanditiis, lenociniis, artificiis amatoriis: ac tamquam David, Michol; magnoque labore Rachelem & Liam, Jacob. Deiperit Golias adolescentem Davidem quod rufus esset, alpectuque pulcher; non arbitrans ineſſe cum elegantia robur: quasi quod alius de Paride dixit, dicteret Ovid. *f*.

a 1 Mach. 3. 58.
b vers. 5.
c Luc. 1. 51.
d Ps. 97. 1.
David aspectu pulcher
e 1. Reg. 17. 42.
f in Epist.

Quòd bene te jactas, & fortia facta recenſet,
A verbis facies diſſidit iſta tuis.
Apta magis Veneri quàm ſunt tua corpora Marti:
Bella gerant alii, tu Pari ſemper ama.

Pulchritudo Absalonis in cæsarie etiam erat: robur Samsonis in eadem: comæ sponsæ sicut elatæ palmarum, ita ut tot palmas quot crines gerere videretur: & in unoquoque crine vulneraverit sponsum. In nomine quoque Hebræo innuitur incarnationis mysterium, cujus nuncius Gabriel, inde denominatur, quasi homo Deus, vel fortitudo Dei, & quasi quod notavit Proclus Constantinopolitanus in Concilio Ephesino, diceret, *accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime*.

Specie tua & pulchritudine tua.) Hieronymus, *gloria tua & decore tuo*, per appositionem nexumque cum gladio, sicut antea monui etiam facere Tertullianum, qui reddit, (potens tempestivitate tua & pulchritudine tua) Cyprianus, *decori & speciei tua*, quasi dicat, ad decorem & speciem tuam, de qua prius dixerat contervandam, vel magis declarandam: fac quod sequitur, &c. Alii apud Chrysostomum *φῶς καὶ ὡραιότητα σου καὶ εὐπρέπειαν σου, laudem tuam & dignitatem tuam*, videlicet, accingere gladium tuum, qui est laus & dignitas tua, vel *σοῦ δόξημα σου, καὶ ὡραιότητά σου, in gloria tua & decore tuo*, nempe etiam, ut hæc vigeant & cognoscantur. Sic illeg loricæ tribuit decus cum tutamine.

g Virg. 5. Æn.

Donat habere viro decus, & tutamen in armis.

Gladius quo accinctus eris, sit insigne virtutis tuæ ac Regiæ potentiæ: ipsamet, ut etiam dicebam species ac pulchritudo ferit, vulneratque, quemadmodum sponsa vulneratam se charitate dicebat *h* juxta LXX. pro eo quod habemus, *amore languco*, & sponsus vulneratum se ab illa. Basilius, eumque imitatus Euthym. distinguunt inter *ὡραιότητα* & *κάλλος*, ut *ὡραιότης*, quam *tempestivitatem* cum Tertulliano dicere possumus, sicut *ὡραῖον, tempestivum*, qui speciosus antè vocabatur, significet, id quod opportunitati temporis quadrat, servitque ad propriam consequendam perfectionem; quo pacto de frugum messe fructuumque dicitur tempestivitas, quando ad maturitatis perfectionem per anni tempus, & ad usum veniunt: & hoc loco esset voniſſe Christum, ac suam speciem, ac dignitatem declarasse tempestivè in medio annorum *i*, in plenitudine temporis *k*. Κάλλος pertineat potius ad membrorum integritatem, armoniam, vigorem, gratiam. Ruffinus primum accipit de innocentia morumque sanctitate: secundum, de divinitatis decore. Beda de divinitate & humanitate: oppositio modo Cassiodorus de humanitate & divinitate, quia in illa Christus mundo salutaris apparuit, ex ista omnia pulchra veniunt quæcumque decora sunt. Carthusianus, eodem fere modo de creata & increata. Ricardus Pampolitanus de sanctitate & de tristitia atque charitate, Bruno de innocentia, & de perfectione bonorum operum. Synonyma tamen esse possunt spe-

h Cant. 5. 8.

i Hab. 3. 2.
k Gal. 4. 4.

Species tempestiva. trigesimus ætatis annus.
l a. Rethor. c. 15

m Isa. 5. 20.
n Ibid.

o Lib. 2. c. 29

p 3. contr. Marcion. c. 14. 3 cont. Jud. c. 9.

q Apol. l. 3.

r Epist. 140.

s vers. 13.
t vers. 2.

u Epist. 140.

Intendendi verbi acceptiones.

d in Psal. 121. Ser. 17.
e Gen. 47. 29
f in Ap. 19. comment. 1. sect. 4.

g Col. 3. 16.

h Jud. 15. 15
i 1. Reg. 17. 40
k Just. lib. 2

l 2. Strom.

m Can. 6. 3. Decor virginitatis gladium habet pudicitiæ.
n Ep. 140.

o in c. 53. Is.

p lib. 7. sp. 19. 20. 21. 22. 23 24. lib. 8. sp. 33

q in Luc. 12 annot. 62.
r in Thesau. verbo Accingere.

Bacchi ortus.

s Died. Sicul.

t Lu. 14 epi 32.

u Mat. 26. 52
x Ex. 21. 5.
y Is. 21. 5.
z cont. Jud. ul. 3. cont. Mar. c. 7.
a vers. 6.

Acuta Augustini & aliorum observatio.
b 1. Cor. 1. 25

c Mat. 22. 29

d vers. 25.

here, ut quum cœpit Christus duos illos Joannis discí-A pulos, quorum alter Andreas erat, allicere ad se *a*, vel à paucis collectis discipulis opus ordiri: prospere procedere, facere ut iidem duo manifestando se sensim illis, in ipsius amore felicem progressum facerent: vel à paucis aliis ad multitudinem sibimet conciliandam progredi, quasique proficere: regnare duos, ad gloriæ adeptionem tandem provehere: vel integrum totius mundi regnum sensim sibi acquirere. Egregiè locum hunc Tertullianus *b* exposuit, legens ut dixi, *extende*, quasi Græcè legerit, ἔκτεινε, *extendens sermonem in omnem terram* c ac universarum gentium vocationem, prosperaturus successu fidei, per quam est receptus, & regnans exinde, qua mortem resurrectione devicit. Non abhorret tamen ab allatis *intendendi* notionibus Græcum ἐγρήσιν, unde est ἔντονος *intendens* vires animi corporisque, intentus ac vehemens in aliqua re perficienda.

Prospere præcede.) Duæ dictiones hæ implicantur in unica Hebr. עלה *tsfelach* & in Græca κατευόδωσ, antequam præponitur conjunctio (ש) quemadmodum etiam additur à Latinis nonnullis, ut antè dixi, admonens B reddi à Hieronymo, *prospere ascende*, à Cypriano, *dirige*, à Psalterio Ambrosiano, *prospera*, sed Hieronymus, *prospere* retulit ad צלח *tsfelach*, aliud verbum *ascende* ad נצח *rechaw*, de quo postea. Videri quoque possunt LXX. per κατευόδωσ, comprehendere voluisse utrumque, & significare rectum per viam processum, progressumque, qui non equitando dumtaxat, sed pedibus etiam iter faciendo esse potest. Sic Paulus d *prosperum iter habere* dixit εὐοδοῦσθαι τῇ ὁδῷ, & in Ps. LXVII. e prosperum iter facere κατευοδοῦται, & in CXVII. f *Domine bene prosperare*, εὐόδωσον δή. Alius apud Chrysostomum vertit προκόπτων *proficio*. Quod Ezechiel g ait, צלח *tsfalach*, proficiet, idque etiam quasi vi facta, scindendo, findendo, perrumpendo, pervadendo, pertranseundo, validè ac liberè, sineque impedimento vim suam exercendo. Cui similis acceptio verbi נצח *natsach*, quæ tota victorialis est. David *proficiscens* dicitur, *& semper se ipso robustior* h. *Prosperè processisse*. Christum paullò ante dixi in docendo & prædicando. Extendi potest id ad processum universæ œconomiæ ipsius ac vitæ: quia processit, ut ait Beda, de virtute in virtutem, cum magna prosperitate nascendo, crescendo, docendo, miracula edendo, patiendo, resurgendo, ascendendo ad dexteram Patris, per Spiritum sanctum, suosque discipulos, mundum convertendo. *Magnus gigas exultavit ad currendam, ac percurrendam viam* i. Indicat Cyrillus activè sumendum hoc loco verbum, quasi diceret, præbe prosperitatem illis quos debellaris: jam subjectis parcendo, debellando superbos.

Et regna.) Hieronym. *ascendo*, videlicet vel equum, vel currum, quamvis conjungat cum *prospere*. Chaldæus, ut monui, exprimit prosperitatem in equitando super thronos regni aut equos regios על־כרסי *bhal chorsse* vel כורסי *chorsse* מלכותא *malchuta*; optimè LXX. expresserunt ἐπὶ θρόνων, *regna*, nec non Psalt. Arabicum, & Æthiopicum. Confensio currus, vel equi, regnum designat regnique adeptionem. Unde & Pharao *ascensor* appellatur *equi* k, & Deus *ascensor cœli* l. Genebrardus confirmat ex more Persarum, quorum Rex numquam procedebat pedes in publicum *m*: ex quadriga, de qua Ezechiel *n* providentiam & administrationem significante: ex Psal. LXV. *o*, *imposuisti homines super capita nostra*. Hebr. ברכבת *birchautha*, *equitare fecisti*. Affert Agell. aptum Jerem. *p* locum de Jechon. *scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur: neque enimerit de semine ejus qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Juda*. Addo crebram descriptionem *regnandi*, per hoc quod est *sedere super sedem solium ve*: nec non morem ut reges vecti curribus inirent prælia. Indicat Hieronym. epist. 140. illud quod modo dicebam ex Psal. LXV. ait enim quod cohortatur David ad prælium, ut semel arrepta bella non deserat, & super hostium strages victor incedens (quasi obequitans & calcans præparet sibi regnum. Nec inverisimile, poetico more describi hoc loco triumphalem currum, quem veluti componant hæ quæ sequuntur virtutes, veritatis, mansuetudinis, justitiæ, cum specie ac pulchritudine, de qua dictum prius: ita ut idem quasi auriga vectorque qui vector & vectus deducat currum, ac se ipsum mirabiliter dextera sua, ut mox etiam subjicitur; devinciat sibi cunctos, non pulchritudine solum & elegantia verborum, sed totum quoque veritate, tum facilitate morum, tum summa æquitate. Sed & currus Ecclesia est, in qua rex ac sponsus sedet Christus; qui assimilavit eam equitatui *in curribus pharaonis* q, ideſt, quadrigæ divinæ, cui Deus insidebat contra currus regis illius in mari rubro victor. Hoc etiam nuptiale sponsi *ferculum* אפריון *apirion*, lectica, carruca, gestamen, ad sponsam deferendam, de lignis Libani cum *columnis argentes, reclinatorio aureo, ascensu purpureo, media charitate constratum* r, ideſt, in quo media sedebat dilectissima sponsa, quæ charitas vocatur, abstracto nomine. Quod ad virtutes pertinet, missis poetarum involucris, quibus virtutum fingebant currus, tigres vectores vel equos *s*, celebris hac ia re mystico sumptus sensu, currus Eliæ. Vocat *t* Diadochus hanc quadrigam continentiæ seu quatuor virtutum, nimirum, ut noster annotat Turrianus *u*, propter earum connexionem & propter certamen cum patronibus. Illud verò igneum in curru significare dicit divinam similitudinem, quæ ineſt virtutibus charitate illuminatis, quum sit ignis divinitatis symbolum: Quade re Dionysius in cœlesti Hierarchia *x*, & de virtutum quoque curru Ambrosius *y*, ita interpretans currus Aminadab *z*, *ascendentem equos*, & cujus *quadriga* vel equitatus *salvatio* aut sanitas *a*. Bigæ Plato similem hominem fecit, quæ trahatur à duobus equis, furore & cupiditate; mens verò desuper seu ratio regat habenas. Trahunt regis nostri currum veritas justitiaque cum moderatione. Apostoli præterea, & alii per prædicatores videntur equi, quibus quasi insidens Christus ubique prædicat, ponens eos *quasi equos gloria sua in bello* b, & equum regens album, super eo exiens vincens ad vincendum *c*. Gregorius IX. *d* de Childebertho Gallorum rege scribens, ait, quòd Christus illius regnum sibi circa femur accinxit instar pharetræ, ex qua sagittas amentatas extraheret, ac electas, arcuque brachii sui potentis emitteret, ut Gentes & regna subjiceret.

Propter veritatem, & mansuetudinem & justitiam.) Hieronymus, *propter verbum veritatis & mansuetudinem justitiæ*. Indicat autem ascensum propter istas virtutes sive regnum. Alii ex Hebræo magis id exprimunt, *equita super verbum veritatis & mansuetudinis & justitiæ*: vel inicende ac vehere, his rebus velut quadriga, veritate, fide, mansuetudine, justitia: vel vehere prædicationes fidei & mansuetæ justitiæ: sic erit sensus, perfer citò ad Gentes verbum quod veritatem doceat, mansuetudinem, justitiam, nec non ut fidem populi defendas, & afflictam depressamque (pro mansuetudine vox Hebræa, ut dicam, id valere potest) justitiam. Aut istæ virtutes inequitare atque triumphare te facient: tibi tanti honoris, splendoris, successus, regnique ipsius causſa erunt: istis vehiculis extolleris rex in sublime, non sicut solent tyranni, mendacio, furore, dolo, ira, violentia, crudelitate, ac eorumdem dux Diabolus. Tale illud Poetæ *e* describentis non sapientiæ & justitiæ,

Hac te (justitiæ quasi arte) *merentem Bacche patęr tua*
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes; hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.

Et Politicorum tamen execrandum hominum genus, fraudium ac mendaciorum licitum putant usum, religionique ac pietati publicam fidem præferre: quod quum Philippus Macedo & sentiret, & faceret, eum negavit Paulanias in Arcadicis ducem bonum atque fortem Imperatorem fuisse. Magnanimi est, inquit Philosophus *f*, veritatem ingenue profiteri, nullos technis capere, aut dolis obvoluere. Postremò ut *bullatum verba composita, sic principem decet subinde mentiens* g. Tam longè Christus intendit & regnum prosperè procedendo extendit, quàm suam crucem procul distendit; sicut Agesilaus quousque sua perveniret lancea quam vibrabat, respondit se regnaturum *h*: sed & comparatum Christus regnum iisdem conservat virtutibus, quibus id sibi comparavit. Meritò Alexandrum repre-

hendit Augustus, quòd post redactum in potestatem totum fere mundum, quid faceret deinceps ignorare se dicebat: nec enim in conservando laborandum minùs quàm in acquirendo *a*.

Alexander verò idem quum de Poro rege, quem ceperat, quæreret, quo illum tractare deberet modo, respondit, *regio modo*: nec aliud interrogans denuo, responsum tulit, quòd Porus diceret in illo esse omnia. Rex cui David *dicit opera sua*, regiè tractat suos. Quem tamen modum exprimunt distinctiùs recensitæ virtutes. Princeps hic ea quæ digna sunt principe, cogitat facitque *b*.

Propter veritatem.) Hieronymus, *propter verbum veritatis*. LXX. non habita ratione veri, verterunt ἕνεκεν, quia על דבר *bhal devar* significat *propter*, multis aliis in locis: itaque vertitur absque verbo: quamvis in ea dicendi formula includatur aut verbum aut res, quasi dicatur propter verbum, propter rem, seu causſam, negotium, &c. Chald. *propter negotium fidei veritatis* על עסק הימאנות לשוט *bhal hheſak heſchot*, ideſt, propter negotium veræ fidei, ac ut ita dicam orthodoxæ, quam scilicet docturus esset rex Christus ipſamet *veritas* c *de terra orta* d, conſtitutus *ad prædicandum præceptum* e, credendi & agendi, quique venit testimonium perhibere veritati *f*, vel *veritas fidei* significat veracitatem atque fidelitatem doctorum & promiſſorum, vel quia figuris veteris testamenti complementum verum allatum est, ſicque cum gratia veritas per Christum facta *g*. Subditis gratiſſima est Principis in promiſſis fides, unde *h Fortum tuetur Principem, melius fides*. Veritas per se posita tum hoc significat, tum etiam aliquando justitiam, ut alibi vidimus. Valet Hebræa vox אמית *emeth*, fidem simul & veritatem. In textu Chaldæo Nebienſis additur conjunctio ו *ve*, *&, propter negotium fidei, & veritatem*. *Veritatis* nomen convenit Evangelio, quia in eo completæ sunt antiquæ figuræ ac promiſſa: & ipſi Christo, qui ut sol præit & quem sequi jubemur, illuminamur: in vetere autem testamento exigebat Deus ut ambularent homines coram illo *i*, & hoc ſe facere dicebant *k*, quia quodammodo retro sequebatur Deus, nec antè illuxerat, aut advenerat; ita ut idcircò profiteatur Paulus *l se quæ retro sunt oblitum*: & Christus quos vocabat, invitaret venire poſt ſe, ac ſe sequi. Itaque particula *propter*, in hoc & sequentibus membris, vel ſignificat Christum propter istas virtutes regnaturum *m*: quæ sunt verè regiæ *m*: vel indicat hortationem, ut his quaſi armis ad regnum comparandis utatur *n*: aut ſic oſtendat his artibus & virtutibus regem esse; ac in eo regiam curam adhibeat, ut illas tueatur, & conſervet in ſubditis, quum ſoleant alii reges pugnare pro civitatibus, opibus, inimicitiis, vana gloria *o*: vel ut ſit hoc veluti præmium palmaque victoriæ, tales nimirum ac tam egregias virtutes enitescere *p*: aut idem valet, *propter*, quod, *ſuper*, nempe ut ascendat ſeu inequitet, quod priore membro dictum est, ſuper hanc quaſi virtutum quadrigam. Hæc Pineda *q* noſter, velut conſtanti ex quatuor angelis, Michaele, Gabriele, Raphaele, Muriele ſive Uriele, conatur applicare ad dictas virtutes & incarnationis mysterium. Quod ægrè admiserim, vel ob apocryphum Urielis nomen. Hunc auctorem legi, quum jam tomus noſter in Pſalm. I. ſub pielo eſſet.

Et mansuetudinem & justitiam.) Dixi redditum à Hieronymo, *& mansuetudinem justitiæ*, & ſic exigunt Hebrææ voces, ut nunc sunt junctæ cum macchaph ועוה צרק *vehhanuah tſedek*, ita ut ſit ענוה *hannuah*, per (ת) pro (ח) in regimine. Est verò justitiæ quædam temperatio, & moderatio, non rigor, & exactio illius. *Justitia firmatur ſolium* r, &, *firmabitur justitia thronus regis* ſ, *Sed miſericordia & veritas cuſtodiunt illum, & roboratur clementia thronus ejus* t. Nomen Hebræum ſignificans ſimul miſeriam & afflictionem, innuit quum de virtute dicitur, eam quæ est cum affectu quem calamitoſi ſolent habere, qui & alienæ calamitati faciliùs compatiuntur, quum opulenti fœviores sint, nilque patiantur ſuper contritiones *u* Joſeph. Conjunctas has regias virtutes in ſcriptura crebrò annexa vidimus. Hoc ſalubre temperamentum vini permiſtio designat cum oleo, quo curata sunt vulnera ejus, qui inciderat in latrones *x*: in eodem hoc noſtro rege candidus color cum rubicundo *y*: capilli quos Joannes *z* vidit, inſtar lanæ atque nivis candidos, cum flammeis acribuſque oculis: votum deſideriumque Prophetarum, ut emitteret Dominus *agnum dominatorem terræ* a: ſummi Duces Moſes ac David, ſortes ſimul miteſque, ſimplicitas & rectitudo Job *b*, ut animadvertit Gregor. *c*, confirmans exemplo Christi, in judicio de adultera, in quo mansuetudinis ſimplicitatem oſtendebit, dicendo, *qui ſine peccato eſt veſtrum* (zelum justitiæ) *primus in illam lapidem mittat* d. Jam prior Auguſtin. id ipſum obſervaverat, tractans eamdem hiſtoriam de Adultera *e*. Attulit, ait, veritatem ut doctor, mansuetudinem ut liberator, justitiam ut cognitor, &c. quum loqueretur, veritas agnoſcebatur: quum adverſus inimicos non moveretur, mansuetudo laudabatur, &c. de justitia, calumnia quærebatur. Propter veritatem, ait Heiychius, Judæorum Chriſtus arguebat hypocriſim: propter mansuetudinem, quum tentaretur, tolerabat: justitiam oſtendit ſervando peccatores, & Diabolum condemnando. Alii, inquit Chryſoſtomus quem antea recitavi, omnes homines regnantes, vel pro civitatibus, vel opibus, vel inimicitiis, vel vana gloria bellum gerunt: ipſe autem propter nullum eorum, ſed propter veritatem, ut eam planet in terra; & propter mansuetudinem, ut qui sunt feris immaniores, mansuetos efficiat: & propter justitiam, ut in quos tyrannidem exercet iniquitas, eos justos faciat, primùm quidem ex gratia, deinde ex rectè factis. Porro Hebræum nomen עניה *hhanuah*, ſi pro humiliatione ſumatur, efficietur alius ſenſus, ut nempe depreſſæ dejectæque veritati Dei, ut Paulus ſloquitur, quam in injuſtitia improbi detinent & infideles, ſuccurrat Chriſtus & vindicet: & juſtitiam ſuam per Evangelium reveleat *g*. Præterea videtur innuere in Evangelio valdè commendari humilitatem & contemptum & abnegationem ſui, & patientiam & amorem inimicorum. At editionem vulgatam ſequi nos oportet, atque omiſſo accentu *macchaph*, ſupplere, ut ſolet, particulam ו *ve*, conjungentem. Hieronymus *h*, virtutes has de Chriſto dici ait, ut exigantur quoque à membris; victoriam Domini ſervorum triumphum eſſe: magiſtri eruditionem diſcipulorum profectum. Severus imperator matri ſuæ objicientibus nomini non reſpondentem nimiam facilitatem, reſpondit: Se ſic ſecuriorem ac diuturniorem reddere auctoritatem ſuam. Treverus totum hunc locum applicat ad pugnam Chriſti in deſcenſu ad inferos, unde juſtorum animas liberando, declarave rit veritatem promiſſi *i*: mansuetudinem, afficiendo illos beneficio tanto *i*: juſtitiam, comprimendo dæmones: tum aſcenderit, & è cœlo, ſicut etiam pollicitus erat, Spiritum miſerit, & potentiam manifeſta verit. Bernardus *i* has virtutes vocat lilia, in quibus paſcatur ſponſus. Congruit hoc Pſalmi titulo, *pro liliis*, etſi non dubito, Bernardum non ad eum reſpexiſſe. Veritatis odor, inquit, animat fidem: ſplendor intellectum illuminat: mansuetudo lucet officio, redolet ipſe: juſtus germinat ſicut lilium, & ſol juſtitiæ dicitur, & fragrantia ejus uſque ad malos pervenit non tantum uſque ad bonos; his ad vitam, illis ad mortem. Rectè poſt commendatam priùs ſpeciem pulchritudinemque & eloquentiam, ſubdictum aliis virtutibus mansuetudinem ſive humilitatem. Elevatur cor in decore, *k*, & *ſuperba res eſt pulchra mulier* l, &

Faſtus ineſt pulchris ſequiturque ſuperbia formam.

Et, *Veſtigium cordis boni, & faciem bonam difficile in venies cum labore*.

Et deducet te mirabiliter dextra tua.) Hieronymus, *& docebit te terribilia dextra tua*. Alius apud Chryſoſtomum, καὶ φανεῖται σε ἐν τῷ φοβερῷ δεξιᾷ σου, *& illuminabit te ſuper terribilia dextra tua*, vel ὑποδείξει σοι, *oſtendit tibi*, Chaldaicè, *& docebit te Dominus operari timendam manu dextra tua*, Tertullianus *m*, *& deducet te magnitudo dextræ tua*, vel *n*, *& deducet te mirificè dextra tua*. Idem ſenſus, quòd dextera deducet eum ad regnum, ſimul operante mirabilia virtute ipſius ſpirituali nimirum, qua, ut ait Tertullianus, Chriſti agnitio deducitur. Hujuſmodi ſunt opera omnia Chriſti, tum vero quæ vocantur miracula. Hebraica interpretatio, ait Hieronymus *o*, diſtat in verbis, non diſtat in ſenſu. Id quod dixi ſibi voluit alio loco David canens *p*, *ſalvavit ſibi dextera ejus*, & in Iſaia *q*, *Deus ſalvavit mihi brachium*

a Joan. 1. 39.

b 3. cont. Marc. c. 19.
c Pſ. 58. 5.

d Rom. 2. 19.
e verſ. 20.
f verſ. 25.

g cap. 16. 18.

h 2. Reg. 3. 1.

i Pſ. 18. 6.

Confenſio currus vel equi regni deſignans.
k Exod. 15. 1.
l Deut. 32. 26
Rex Perſarum numquam pedes procedere ſolitus
Quadriga providentiam & adminiſtrationem denotans.
m Briſſon. de regn. Perſ.
n cap. 4. 16.
o verſ. 12.
p cap. 22. 30.

a Iſa. 16. 1.
b Job. 1. 8.
c 1. Mor. c. 5. vel 20.

d Joan. 8. 7.

e Tract. 33. in Joan.

f Hor. lib. 3. Carmade. 3.
g de perfect. Spir. c. 6. 2.
h Ibid.

i Joan. 14. 6.
k Pſ. 84. 12.
l Pſ. 2. 6.
m Joan. 19. 35.

Gratiſſima Principis in promiſſis fides.
n Sen. in Oct

i Gen. 17. 1.
k Reg. 8. 23.
Iſa. 38. 3.
l Phil. 3. 13.

m Did. & Theod.
n Xenoph.

o Chryſoſt.
p Baſil.

q 5. de Sal. cap. 4.

Philippus Macedo qua re dux bonus, & fortis imperator eſſe negatus eſt.
e Hor. lib. 3. car. ode. 3.

r Prov. 16. 12
ſ cap. 25. 5.
t Cap. 20. 28

u Amos 6. 6.

x Luc. 10. 34
y Cant. 5. 10
z Cant. 4. 1.

f Plut. in Ageſilao.

g Prov. 17. 7. lege Auguſt. 5.

h Plut. in Ageſilao.

i Ser. 70. in Cant.

k Ezech 20 a. 5. 6.
l Menander.

m Eccl. 13. 32
n Cant. Cant. c. 5.

o Cant. Mar. c. 34.
p Pſ. 149.
q Iſa. 52. 10.

chium meum. Mirabilia & terribilia opera נוראות *noo-A*
ruoth, valent ad incutiendum horrorem divinum ac terrorem, quo compellantur homines ad se jubicien-dum Christo. Sic legimus aliquoties in Evangeliis, mi-ratos ac timore plenos & extasi, ex clamasse quod vidis-sent mirabilia, nec ei similem esse, cui venti & mare obedirent, & qui sic loqueretur, tantaque doctrina præditus esset. Deductio ista quæ fit ab ipsamet dex-tera, denotat, propriis Christum consiliis propriaque vi, non columna nubis aut ignis egentem, ut notat Ba-silius: sine ullo consultore, absque ullo periculo, po-tenter ac dexterè operatum omnia, ut ceteri observant: ipsammet dexteram noviſſe, ut Cyrillus explicat, quoſ-nam impetere gladio, & in quos inevitabilem arcum intendere oporteat, quibus feliciter incedendi facultas facienda sit: quos jugo subdere conveniat: universum denique redemptionis opus, ut Nicephorus Euthymi-usque considerant, admirabile esse, ut maledictum Christus maledicto deleret, ac mortem morte destrue-ret. Aut de signis, quæ in Evangelio perpetravit, in-quit Hieronymus *a*, aut τροπικῶς de cæde, quam exer-cuit in hostibus: Christus totus in dexteris est, Anti-christus in sinistris: quemadmodum *cor sapientis in dex-tera*, *stulti in sinistra* b. Mirabilis deductio regiæ guber-nationis est, quando dextera potentiæ & justitiæ con-junctam habent manſuetudinem: immo justitiæ tenor ac rigor severè servandus non est, magisque ad manſue-tudinem propendendum. Christus appellatus Melchi-sedech rex justus *c*, sed hoc potiùs propter satisfacien-di rigorem pro nobis: nobis autem venisse dicitur *rex manſuetus* d, & rex Salem, ideſt, pacis. Sceptrum cum superiore ciconiæ imagine, & inferiore hippopo-tami, symbolum erat, conjungendam à rege cum se-veritate manſuetudinem, sed ita ut hæc emineret *e*. veritate manſuetudinem, Christus se ipsum vocat *veritatem* f Joannes *g*, nominat *Fidelem* & *Amen*, quo etiam pacto Isaias *h*. Ipse quo-que pax est atque justitia nostra. Mitis erat, *i* & pec-catores recipiebat, manducans cum illis *k*: vocatur proinde etiam *agnus*, & quidem *Dei* l: & *ovis*: obse-crabat Apostolus *m* discipulos per manſuetudinem & modestiam Christi.

Deducet te.) ὁδηγήσει σε. Rectè sic maluerunt LXX. exponere, quàm, docebit, aut, illuminabit te, quod alioqui significat יורה *thorecha*: quia doctrinam & il-luminationem intellexerunt pertinere ad deductionem quæ aliis fit prehensa ipsorum dextra, unde in Psalmo XLII. *n Emitte lucem tuam & veritatem tuam*, *ipsa me deduxerunt & adduxerunt*, &c. *Hæc dicit Dominus*, in-quit Isaias *o*, *Christo meo Cyro*, *cujus apprehendi dextram*, *ut subjiciam ante faciem ejus Gentes*, *& dorsa regum ver-tam*, *& aperiam coram eo januas*, *& porta non claudentur*: *ego ante te ibo*, *& gloriosos terra humiliabo*, &c. Et lo-quens de Mosis ac populi transitu per mare rubrum *p*, *Qui duxit Moysem ad dexteram brachio majestatis suæ*, *qui scidit aquas ante eos*. Proprium Dei est, alterius non egere dextra, sibi sufficere, sibi prospicere, ut Chry-ſostomus advertit. Hoc Deus ipse ultus argumento est in colloquio cum Job *q*, ubi quæ hactenus præcessit de-scriptio Regis nostri videtur contineri. *Accinge sicut vir lumbos tuos*, &c. *etsi hebes brachium sicut Deus*, &c. *circumda tibi decorem*, *& sublimè evigere*, *& esto glorio-sus*, *& speciosis induere vestibus*, *dispergere superbos in fu-rore tuo* (ut lectitet ego facio) *& respiciens omnem arro-gantem humilia*. *Respice cunctos superbos & confunde eos & contere impios in loco suo*. *Absconde eos in pulvere simul*, *& facies eorum demerge in foveam*, *& ego confitebor quod salvare te posset dextera tua*. Verbum Græc. ὁδηγέω, va-let etiam *docere* ac *præire viam docebo*. Apud Joannem legitur Græcè ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, *spiritus veritatis inducet vos in omnem veritatem*: quo item pacto legit Auguſtinus: quod in editione vulgata est *docebit*, innuit deducere in veritа-tem, docere quasi manu ducendo discipulum, ac illi viam veritatis, accommodatè ad ejus ingenium, oſten-dere, prorsque ordo exigit doctrinæ. Sic narrat Eunu-chum Philippo Lucas dixiſſe, & *quomodo possum* (in-telligere) *si non aliquis ostenderit mihi?* πῶς γὰρ δυνήσομαι ἐάν μή τις ὁδηγήσει με; Syriacè, *præmoneat me*. Varro *r*, Latinum *docendi* verbum deducit, vel quod cum docemus, discimus: vel quòd qui docentur, inducantur in id quod docen-tur, ab eo quod sit ducere, eum qui est dux aut ductor, qui ita inducat, ut doceat: nec non ad rem facere po-teſt alia notio. Hebræi verbi יורה *thorecha*, *jacere te* seu *jaculari faciet dextera tua*: non alterius cujuſquam; sicut se à Deo doctum testatur David *s*, *qui docet manus meas ad prælium*, *& digitos meos ad bellum*. Cum sequen-ti versu aptè cohæret hæc interpretatio. Vulgo dicit gloriosus ac strenuus adversario miles; manus ista te brachiumque docebit quis ego sim, hoc est, experieris robur ac vires meas. Sed Cajetani durior expoſitio jux-ta versionem illam, *docebit te terribilia dextera tua*, dex-tera ipsa tua, ideſt, favorabilis assistentia tua, doce-bit veluti personas qualdam terribilia, nempe tormen-ta, & mortem tum Christi, tum martyrum; docebit, inquam, te, quis sis, dum fuerint superata à te, & à tuis Martyribus per te. Pervenit deductio ad Patrem, ait Ruffinus; vel doctrinæ Christi ad exteros, quasi longe jactis sagittis, uti mox subditur.

t *Psf.17.35. Psf.143.1.*

Cajetani durior expoſitio.

a *Septu.*

b *Eccl.10.2.*

c *Heb.7.2.* d *Zach.9.9.* *Symbolum conjungendæ à rege cum severi-tate manſue-tudinis.* e *Petrus l. 2. 1 Joan.4.8.* f *Apoc.3.14.* g *Joan.14.6.* h *c.63.16.* i *Matt.11.29.* k *Luc.15.5.* l *Joan.1.29.* m *2.Co.10.1.*

B Vers.6.) Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum regis.

DExtera illa tua tam potens, tam sibimet sufficiens, nullius egens ope auxiliove, sagittas præacutas tenet quas intorqueat, infigatque valde tuorum cordi-bus inimicorum. Inde porro fiet, ut variæ tibi subjи-ciantur nationes, seſeque suppliciter subdant, ac de-inſimiſſimè ante te procidant. Sunt doctrinæ tuæ verba & prædicatorum quoque tuorum, sagittis omnibus ac ſti-mulis (id etiam Salomon *t* de *sapientum* dixit verbis, acutiora, pervolant atque pervadunt ocyſsimè orbem universum; & *penetrabiliora omni gladio ancipiti*, *& per-tingentia usque ad divisionem animæ ac spiritus*, *compagum quoque ac medullarum & discernentia cogitationes & in-tentiones cordis* x, eorum qui priùs teſt iterant tibi, sed salubriter vulnerati ultro imperata subeant; atque se ad omnia quæ volueris paratos exhibeant. Christus ip-se *sagitta electa* y *est*, atque per accommodationem præ-cones ipsius, & percurior Joannes, de quo Isaiam re-citat & intelligit Eccleſia: sed primaria sagitta ille eſt, cujus tamquam *potentis* dicuntur aliæ *sagittæ acutæ* z, & Judæorum) *sicut sagittæ in manu* ejuſdem *potentis* b: & *filii excuſſorum* a (aliàs juventutis, ideſt, reprobatorum quia potentiſſimi regis hujus inimici sunt plures, vul-nerati sagittis ignitis Diaboli c, & quasi cervus, spicu-lo percuſſi in jecore; mittuntur ejuſdem regis sagittæ ignitæ *cum carbonibus desolatoriis* d, ut quidquid vitii in corda inimicorum regis, inquit Hieronymus *e*, fuerit, exequant, & salutari igne ignem ejiciant perditorem. Talibus Christi sagittis afferit idem Doctor Cleopham cum altero in itinere vulneratum, nequiviſse ardentem intus ignem dissimulare *f*. Vocat præterea ejuſdem ge-neris sagittam, Paulum, qui postquam ab Jerosolymis usque ad illyricum missus arcu Domini huc illuc que volitavit, ad Hispanias ire festinavit *g*, ut velox sagit-ta sub pedibus Domini sui Orientem Occidentemque prosterneret. De omnibus Apoſtolis sub simili tropo Zacharias *h* vaticinatus videtur; *Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum*, *implevi Ephraim*: *& suscitabo filios tuos Sion*, *super filios tuos Græcia*; *& ponam te quasi gla-dium fortium*. Isaias *i* rursus prædicit nomine Dei. *Mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes in mare in A-fricam*, *& Lydiam*, *tendentes sagittam*: *in Italiam & Græciam ad insulas longè ad eos qui non audierunt de me*. Nuper dixi sponsam charitate ic vulneratam exclamare à sponso hunc vicissim à sponsa: & veteres Cupidinem sive Cœlo Terraque natum, sive Marte & Venere, si-ve Saturno finxerunt arciferum teliferumque cum arcu sagittisque, volucrem pennatum, alatum, eligerum, πτέρυγα, πτερωτὸν celerem, flammipotentem, formo-ſiſſimum decorum. Quadrat multo melius, si sacra profanis comparare liceat pictura, speciosо noſtro for-ma præ filiis hominum:

Forma (at ille) *Mercurius poteſt placere.*
Forma conspiciendus est Apollo,
Formosus quoque gingitur Lyæus,
Formosissimus omnium est Cupido.

Eidem Cupidini δοξάζων δοξάζει, δοξοβόλῳ non unius modi tri-

di tribuunt tela, sed partim aurea quæ concilient, par-tim plumbea quæ amorem ejiciant ex animo. Turpes Christi telis amores igneaque tela extuduntur, hone-ſti, casti sancti imprimuntur. Adde ferrea, quibus per-vicaces confodiuntur, æternoque letho mactantur. Sa-gittas suas Auguſtinus piè devotèque memorat, quibus cor ejus Deus transverberaverat, in confeſſionibus. Di-xi & de sagittis in partem utramque nonnulla Psalmo XXXVII. *a* Poetæ Deos arcu, jaculis sagittisque ar-mant, intelligentes (quod facit etiam Scriptura *b*) quas inferunt mortalibus clades. Jovem, Apollinem, Cu-pidinem, Gentes ferè cunctæ armaverunt arcu sagit-tisque, quæ feriunt eminus, quod videtur proprium Dei. Jovi arma illa dederunt ob facultatem puniendi: Apollini propter vim perſuadendi: Cupidini ea quam dixi de cauſſa. Christus absque comparatione præstitit hæc omnia, puniendo, perſuadendo, ad amorem ſuum alliciendo: crucifixus Christus dici poteſt similis ima-gini Cupidinis, nudus est, denudans eximium amo-rem erga nos: pro velamine oculorum ipſimet sunt oculi excavati inedia, lacrymis, verberibus, præte-rea sanguine ex corona spinea, & sputis, quæ omnia demonſtrat nimium, sed sine amentia amorem: arcus, ipsa crux est vel humana natura, cujus, *ut arcus arens brachia* c quem arcum post confractionem per mortem, idem qui mortuus erat, *ſuscitavit* d per resurrectionem: in eadem cruce quo tormenta, tot sagittæ charitatis, qua vulnerat nos, ita ut dicamur vulnerati charitate; quare & hoc loco licet intelligere proſtratos Judæos ar-morum vi, quamvis Romanorum adhuc Gentilium, & deinde opera Conſtantini aliorumque Christiano-rum Imperatorum sub jugum adductos infideles, non solùm capitaliſſimos spirituales inimicos Regis noſtri, vi verbi Evangelici devictos fractosque.

Sagitta tua acuta.) Additur Græcè δυνατὰ, & est in Pſalterio Romano & Gallicano, apud Auguſtinum, Caſſiodorum, Gregorium *e*, *potentiſſime*, sed non legit Euſebius nec antiquiſsimus Latinorum Tertullianus *f*, & monet Hieronymus *g* malè legi, & de superiori ter-tio verſiculo additum, ubi legebatur, *accingere gladio tuo super femur tuum potentiſſime*, *Suvaτὲ*. Idem tamen in Iſaiæ Commentario *h* eam lectionem secutus est: Ad-amiſſa non est adverbium *potentiſſime*, ut sumit Augu-ſtinus, nec adjectivum epithetum sagittarum, sed at-tributum Christi, ut indicat Græca vox. Acuties hæc tanta ostendit nulla tam solida quæ tegant arma esse poſſe, quæ sagittis istis non penetrentur & perforentur; quod figurate Verbo divino vivo efficacique convenire Paulus docet *i*, ut antè dixi. Non comparabilis ullus cum nostro quamlibet peritus Sagittarius, non aliæ quantumvis validæ cum ejuſdem sagittis, seu Indos conſideres, seu à sagittandi peritia Scythas, ut placet Jordani, sic vocatos qui dicebantur priùs Ovim. Mi-rantur eum omnes qui quum Alconis Cretenſis filium rapuiſset draco, draconem, illæso filio sagitta confe-cit *k*, & Cambysem Persarum regem qui Prexaspis fi-lio in vestibulo Regiæ conſtituto medium cor sagitta transfixit *l*: & Domitianum, qui in pueri procul stan-tis præbentisque pro scopulo disparsam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit ut omnes per inter-valla digitorum innocuè evaderent *m*: & Commodi qui volantes telo configebat grues. At magis discretor sermo divinus, utpote intentionum & cogitationum cordis *n*. Indici teli vis tanta, ut non clypeus, non thorax, non aliud quidquam summæ firmitudinis obsi-stere queat; laudatur que Aligernis telum quo thoracо-tum, cum thorace atque ſcuto transfigebat, lapidem & quidvis aliud durum ſolidumque diffringebat *o*: sicut & Rolandus ille ſua durena, nisi fabulam narrat Tur-pinus *p*: sed idem Dei sermo *penetrabilior omni gladio an-cipiti*, *& pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus compagum quoque ac medullarum* q. Tertul. * ait, sagit-tas istas acutas, pervolantia ubique Dei præcepta, mi-nari traductionem uniuſcujuque cordis, compungere & transfigere conſcientiam quamque. Adde vulnera-tionem amoris charitatisque de qua priùs memini, quum differui de specie & pulchritudine gladioque po-tentiſſimi Regis. Ita eum Cautici locum quem citabam, de jaculis sagittiſve istis, Origenes exponit, in homi-liis *r*, appellans Deum sagittarium, imò & sagittam, quia & charitas / est: hortanique ut denudemus mem-Abra & præbeamus jaculo electo, ac formoſo: dicens e-tiam sic vulneratum, qui diurnis Deum Christum-ve desideriis nocturnisque ſuspiret, aliud quid loqui non poſſit, audire aliud nolit, cogitare aliud neſciat, desi-derare præter ipsum aut cupere aliud vel speraire non li-beat. Consentiunt in ejuſdem loci commentario Theo-doretus, Pſellus, Nyſſenus *s*. Gregorius *u*, Hieronymus *x*, alii; & appellat Nyſſenus præclarum vulnus, dulcem plagam, per quam vita ad interiora penetrat. Idem hoc Pſalmo traditur ab Auguſtino, Baſilio & a-liis: alibique *y* Baſilius pulchritudini divinæ tribuit hoc vulnus, & Auguſtinus in exemplum citat Paulum, quando cecidit Saulus, ut esset Paulus *z*, cui etiam dи-ctum, *durum* illi esse *contra stimulum calcitrare* a. Idem legendus Doctor in Pſal. XXXVII. ubi David sagittas sibi Dei canit infixas, & in CXIX. ubi de sagittis po-tentis acutis: Novit, ait ille ibi, Dominus vulnerare ad amorem: & nemo pulchriùs sagittat, quàm qui ver-bo sagittat, ut faciat amantem, & transfixo corde amor excitetur, non interitus comparetur. Ambroſius *b* ve-rò vulneratam ſcribit Eccleſiam, quum Salvatoris ſui prædicat mortem: at propriè martyrios licere dicere vulneratos se esse dilectione, qui vulnerantur pro Chri-ſto, & quia pro ejus vulnerari meruerunt nomine, plus diligunt, repetit illud Origenes, ut nudemus membra bono vulneri, nudemus sagittæ electæ,

Nec c quisquam ex illo vulnere (amoris carnalis) *sa-nus abit*.

Honeſtus & sanctus non nisi volentes, libentes, aman-tes ferit: immo feriendo, ut velimus, ut libeat, ut amemus facit. Eliſæus opus est, hoc est, Deo salvato-re ut sagitta salutis infigatur, sed ſi manum concionator doctorve (cujus est, ut ait Gregorius *d*, bene vivendo & per sanctæ intentionis arcum audientium cordibus vera rectæ exhortationis infigere) contineat, aut re-mittat *e*, non operabitur integram ſalutem, vel (fient sagittæ parvulorum plagæ illius *f*) Quadrigæ Christi ſalvatio; idem verò (ſuscitans ſuscitat arcum *g*,) ideſt, veluti priùs jacentem corripit, ut partim amore, par-tim ſupplicio sauciet interimatque, non verberent Eccleſiaſtæ verbo ſolas aures, cor feriant oportet, ut cadant populi coram Deo; loquantur *ad cor h*, ut ibi *semen fructificet i*: *sagittas ſuas ardentibus efficiant k*, ut cor inflamment, & deſolatum reddant *l* adverſus om-nia, præter unum quem ſolum amet Deum, ex toto ſit sauciato corde, saucient cor ut ejiciant peccatum, per-ſonam ipſam non vulnerent: memores quòd in facto il-lo citra filium Alconis *m*, *Ars erat esse patrem*. Cor sco-pus & meta in quam Deus dirigit sagittas, & diabolus ſuas. Misit hic in cor Judæ *n*: ille præberi ſibi illud pe-tit o: omni ergo cuſtodi cuſtodiendum *p*, ut quod antè dixi, nudemus bono vulneri electæque sagittæ, ſubdu-camus malæ mortiferæque. Verba divina confingentia vel timore vel amore, sagittæ sunt quatenus id occultè quodammodo operantur, ut ait Haimo, gladius: ut ma-niſeſta & quaſi cogenteratione. Proprietates *sagittæ* ad verbum prædicationis applicat Hugo Card. quæ sunt:

Linea, *recta*, *regens*, *gracilis*, *capitata*, *rotunda*,
Ferro barbato latopennata secante,
Arcu jacta rotat volat eminus & pharetratur.

Cyrillus Alexandr. *q* egregiè demonſtrat quo pacto di-vini verbi sagittæ, quique illas jaciunt *οἱ μυσταγωγοὶ*, se-riant non ad mortem, sed ad charitatem, in Christo eos deducentes, & ut sub ipso feriant. Explicat Zacha-riam *r* & citat Habacuc / Pſalmumque CXXVI. *s*.

Populi sub te cadent.) Legit aliàs quidem, ut nos, Tertullianus, at interdum *u*, *concident*. Volunt He-bræi & Hebraizantes per Zeugma verbum repeti, ut & sagittæ intelligantur in corde, & populi postquam desi-xæ fuerint in eorum corda sagittæ. Græci Latinique ob-servabant hyperbaton, ut videlicet includenda sint parentheſi verba hæc, priora sequentibus nectantur, hoc modo, *sagittæ tuæ in corda inimicorum Regis*, nempe cadent, aut infingentur; tunc *populi sub te cadent*. Con-ſtitit semper ſenſus idem. Calus iſte humiliationem sub-jectionemque denotat; juxta illud *x*, *Tu humiliaſti ſi-cut vulneratum ſuperbum*: vulneratus amore divino hu-milis est, quoque amat magis, humilitate excellit, non parit hæc amoris familiaritas contemptum, sed reve-

rentiam

a *Psf.* 3. Dii, arcu & jaculis cur armantur à Poetis. *d Deut.32.23 Jo.6.4. Pſ.7. 14. Pſ.17.15. Pſ.37.3. & alibi.*

Crucifixus similis imagini Cupidinis, ut dicipoteſt.

c *Pſ.* 17.5. d *Hab.3.9.*

e *34.mor.c.5* vel *10.* f *conf. Jud.c.9. 2. conf. Marcio c.14.* g *ep.135.* h *in c.49.*

i *Heb.4.12.* Aleonis, Cambyſis, Domitiani, Commodi, sagittandi peritia. k *Manilius Vale. Flac. 2. argonaut.* l *Herod.l.3.*

m *Sueton.*

n *Heb.4.12.* Indici teli vis. Aligernis telum. o *Suidas in Agathiam.* p *in vita Caroli magni c. 22.*

q *Heb.4.12.* * *cont. Jud. cap.9. & 3. cont. Marcio c.14.*

r *Hom.3. ex Equatur. & in altera Commen. tione. 2.*

s *Hom.6. Matt. c.5. aut. 10.* t *in c.49. Iſ.* u *reg.2. in fuſit.* x *Act.9.5.*

a *Act.9.5.*

b *ibid.*

c *in Pſ. 118. ſerm.5.*

d *Prop. l.2. eleg de amore.*

e *34.mor.c.5* vel *10.* f *4.trig 13.15 & ſeq.* g *Pſ.93.8.*

h *Habac.3.9* i *Iſ.40.2. Oſee 2.19.* k *Luc.08.15* l *Pſ.7.14.*

m *Manilius.*

n *Pſ. 119.4.*

o *Joan.13.2.* p *Pr.32.26.*

q *c.4.28.*

r *in Zach.c.9 p.60. & 61. f.c.9.13, f.2. 11.*

u *ver.4.*

x *3. conf. Marc. c.14.*

y *Pſ.88.11.*